

Turcizmi na području otoka Krka

Štefanić, Antonela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:004509>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA HUNGAROLOGIJU, TURKOLOGIJU I JUDAISTIKU
KATEDRA ZA TURKOLOGIJU

Turcizmi na području otoka Krka

Diplomski rad

Studentica: Antonela Štefanić

Mentor: dr. sc. Ekrem Čaušević, red. prof.

Zagreb, rujan 2020.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad *Turcizmi na području otoka Krka* izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentora prof. dr. sc. Ekrema Čauševića. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Povijesni pregled.....	2
3. Turcizmi u hrvatskom jeziku	6
4. Turcizmi u suvremenom čakavskom govoru otoka Krka	8
4.1. Leksikološka i etimološka obrada turcizama u čakavskim govorima otoka Krka.....	8
4.2. Analiza korpusa.....	22
4.2.1. Tematska analiza.....	22
4.2.2. Semantička analiza.....	23
4.2.3. Fonološka i morfosintaktička analiza	25
4.3. Turcizmi koji nisu usvojeni u govorima otoka Krka.....	26
5. Frazemi	27
6. Analiza ankete.....	29
6.1. Kornić.....	29
6.2. Vrbnik	30
6.3. Dobrinj	30
6.4. Baška	31
7. Zaključak.....	32
Prilog 1.....	33
Prilog 2.....	35
Popis literature	36
Sažetak rada	40
Summary	41

1. Uvod

Turcizmima se nazivaju riječi u hrvatskom jeziku koje su preuzete izravno iz turskog jezika ili iz drugih orijentalnih jezika (arapskog i perzijskog), ali posredstvom turskoga. Danas ih u hrvatskom jeziku ima mnogo, a možemo ih podijeliti u više skupina. Prva skupina je ona koja nema zamjenu u standardnom hrvatskom jeziku (npr. *boja*, *čarapa*, *majmun*, *rakija*...). Drugu skupinu čine žargonizmi i regionalizmi poput *baksuz*, *bećar*, *kapija*, *komšija*... Treća skupina sastoji se od riječi koje označavaju pojmove iz religije, arhitekture te vojne i civilne uprave: *aga*, *janjičar*, *džamija* i slično (HE, mrežno izdanje: s. v. *turcizmi*). Tema ovog diplomskog rada usmjerena je na istraživanje turcizama i njihovu upotrebu na područjima gdje nisu toliko zastupljeni kao što su primjerice u unutrašnjosti Hrvatske ili Slavoniji. Hrvatska je obala (posebice Istra i Kvarner) svakako bila pod većim utjecajem Mletačke Republike te je sukladno tome u dijalektima prisutan veći broj venecijanizama, ali i dalje se ne smije zanemariti korpus riječi koje su stigle posredstvom turskog jezika. Rad će se, dakle, baviti turcizmima koji su zaživjeli na području otoka Krka, njihovim svakodnevnim korištenjem i poznavanjem. Cilj rada je istražiti i prikazati zastupljenost turcizama u čakavskim govorima otoka Krka prema unaprijed utvrđenim područjima (Kornić, Baška, Dobrinj i Vrbnik). Osim utvrđivanja broja turcizama u govorima otoka Krka, utvrdit će se njihov sociolingvistički status i rasprostranjenost. Najprije će se iznijeti povijesni okvir kako bi se pojava turcizama na otoku Krku mogla staviti u određeni kontekst. Utvrdit će se što su turcizmi, kako su ulazili u hrvatski jezik te koji su to turcizmi iz književnog jezika koji nisu usvojeni u čakavskom narječju, već su potisnuti talijanizmima. Zatim će se leksikološki, etimološki, tematski, semantički i fonološki obraditi leksemi iz korpusa te će se usporediti s ostalim čakavskim mjesnim govorima Hrvatskoga primorja. Nakon analize korpusa dat će se pregled i analiza frazema s turskom sastavnicom. U svrhu diplomskog rada provedeno je i terensko istraživanje te će na kraju biti prikazana sociolingvistička analiza istoga.

2. Povijesni pregled

Otok Krk jedan je od najvećih otoka na razvedenoj obali Jadranskog mora. Nalazi se na Kvarneru, »smješten između Istre i Velebita, a s juga zatvara Riječki zaljev« (Bolonić – Žic Rokov 2002: 9). Postoje dokazi da je bio naseljen još u pretpovijesno doba, a zbog svojeg povoljnog položaja i blizine kopna tijekom povijesti bio je predmet interesa raznih sila, čemu svjedoči njegova burna i bogata prošlost (op. cit.: 7-13).

Broj stanovnika varirao je tijekom vjekova uslijed raznih okolnosti poput ratova (Ciparski rat 1570.-1573., Uskočki rat, Prvi i Drugi svjetski rat), bolesti, iseljavanja itd. Primjerice, na otoku Krku bilo je 1525. godine 10.000 stanovnika, 1539. 8.000 stanovnika, a 1603. 6.637 stanovnika. Nagli porast nastaje u 19. stoljeću te traje do 1890. godine kada otok broji 22.230 stanovnika. Nakon tog razdoblja stanovništvo je u stalnom opadanju, a najveći gubitak posljedica je Prvog i Drugog svjetskog rata te masovnog iseljavanja (op. cit.: 11).

Za potrebe istraživanja turcizama na ovom području od najvećeg je značaja razdoblje gotovo dvostoljetnog vladanja Osmanskog Carstva na hrvatskim prostorima. U vrijeme osmanskih osvajanja, otok Krk je bio pod Mletačkom Republikom koja ga je kupila 1481. godine od kneza Ivana Frankopana nakon otmice i prijevare (Holjevac 2009: 274). U to je vrijeme Venecija bila velika pomorska i trgovačka sila, a za sigurno putovanje na istok trebala joj je i naša obala. S tog gledišta, otok Krk je za nju bio zaista veliki dobitak (Bolonić – Žic Rokov 2002: 60-62).

Padom Bosne pod osmansku vlast 1463. raste strah od Osmanlija na balkanskim prostorima. Pobjedom Osmanlija na Krbavskom polju 1493. i tragičnim porazom hrvatske vojske pada i posljednja jaka brana njihovim provalama u Hrvatsku. Time je bio otvoren put prema Kranjskoj, Koruškoj, Slavoniji, a povremeno su stizali i do blizine Venecije (Valentić 1990: 46). U dugotrajnom sukobu koji je na hrvatskom ratištu trajao gotovo 250 godina sve su zemlje hrvatskog Kraljevstva od Jadranskog mora do Dunava i Drave proživljavale dubinske promjene (op. cit.: 45).

Južni krajevi Hrvatske bili su jače izloženi naletima osmanskih četa, sastavljenih uglavnom od balkanskih Vlaha (op. cit.: 46). Međutim, iako je sjeverni dio Dalmacije bio po strani osnovnih osmanskih pravaca, i on je rano pao pod udar Osmanlija (Hrabak 1986: 69). Od

1497. i tijekom Mletačko-osmanskog rata (1499-1502) sve su češći bili pljačkaški upadi Osmanlija u ugarsko-hrvatski dio Dalmacije i u mletačko primorje, od čega nisu bili pošteđeni kvarnerski otoci (op. cit.: 71.74). U pomoć dalmatinskim gradovima u obrani od napada Osmanlija pristizali su stanovnici Raba i Paga, koji su geografski najbliže. U razdobljima mira, odnosno početkom 1505. godine, Osmanlije su se sukobili s Hrvatima s područja Frankopana, sa čijih su posjeda odveli gotovo 8000 ljudi i prodrli u Furlaniju (op. cit.: 80).

1513. godine Osmanlije prodiru u Dalmaciju do Sinja, 1522. zauzimaju tvrđavu Knin, a odmah zatim i Skradin. Naposljetku je u njihove ruke 1527. godine pao i Obrovac čime je postao još jedna muslimanska pomorska baza, a dalmatinski gradovi ostaju bez gravitacijskog zaleđa s kojim su imali trgovačke i prometne veze. Tada započinje dugotrajno iseljavanje iz dalmatinskih gradova na Apeninski poluotok, a iseljavali su se i s otoka, posebice s Raba i Paga 20-tih godina 16. stoljeća kada Osmanlije iz osvojene Like poduzimaju pljačkaške provale u primorsku padinu, stalno kidajući povezanost tih otoka s kopnom. Iseljništva je bilo i iz sjevernog primorja: iz Senja, Bakra, Rijeke, otoka Krka i istarskih gradova (Valentić 1990: 49).

S druge strane, oko 1526. osmanske su čete dolazile i na južnu padinu Velebita, od Senja do Starigrada, što im je bilo potrebno kao zimsko pasište za njihove vlaške koloniste. Zbog straha od osmanskog ropstva stanovništvo južne velebitske padine spas je potražilo na susjednim otocima Rabu, Pagu i Krku ili uzduž mora u Rijeci ili Istri (op. cit.: 51). Uz to, nakon Mohačke bitke 1526. godine osmanske vlasti ukinule su Vlasima poseban status što je izazvalo masovne seobe iz osmanskih pograničnih krajeva u susjedne (Šarić 2008: 39), dok su Morlaci¹ migrirali na susjedne otoke: Krk, Rab, Pag te u Senj. Prema mletačkim izvještajima o Podgorju iz 1530. godine, Murlakija (Podgorje) koja je prije osmanskih napada imala 12.000 stanovnika, tada je bila prazna (Pavičić 1962: 125).

Četrdesetih godina 16. stoljeća osmanske su se čete htjele primaknuti obali kako bi se na morskom prostoru mogle boriti sa senjskim uskocima koji su ih napadali s mletačkog područja. Obrovačke Osmanlije su u uskočkom odijelu odlazile u pljačkaške pohode na Rab, Pag i Krk u ljeto 1546. godine (Hrabak 1986: 97).

»U 16. stoljeću otok Krk bio je jedna od komuna mletačke provincije Dalmacije i Albanije čije je središte bilo u Zadru« (Mayhew 2008: 11). Mletačka Republika je tada »obuhvaćala

¹ U mletačkoj terminologiji Morlak je bio sinonim za kršćanina, i pravoslavnog i katolika, koji je dolazio s osmanskog područja (Šarić, 2008: 29).

cijelo područje današnje talijanske pokrajine Veneto, obalnu Istru te kvarnerske otoke i dalmatinsku obalu s otocima, uključujući i današnje crnogorsko primorje (Boka Kotorska, Budva i Ulcinj) koje je tada nazivano mletačkom Albanijom« (op. cit.: 27). Otok Krk je u to doba imao mnogo pogodnih luka i velikih brodova. Razni dokumenti svjedoče da se u 16. stoljeću od Baške gotovo svaki dan prometovalo do Senja, a slično se može zaključiti i za Bakar i Rijeku. Ti su putevi često bili opasni zbog gusara i osmanskih lađa koje su se zalijetale na te prostore. »Tako su 1574. godine neki krčki kanonici išli u Mletke jednom lađom i pali u osmansko ropstvo. Bili su pušteni tek kad su za njih platili vrlo visoku otkupninu« (Bolonić – Žic Rokov 2002: 236). Krk je za Mlečane bio važan i za gospodarstvo. Od kvalitetne hrastove šume su se gradile galije, a bila je važna i proizvodnja i prodaja soli, koju su kupovali i osmanski podanici (Mayhew 2008: 17-18).

Mletačka Republika je graničila s Habsburškom Monarhijom i Osmanskim Carstvom koji su bili vrlo neugodni susjedi, što je imalo utjecaja i na otoke, unatoč tome što nisu bili na neposrednoj granici (op. cit.: 26). Andrea Bondumier piše 1571. godine da je uspio spriječiti napad jednog poturice iz Obrovca koji je sa svojih deset gusarskih lađa namjeravao napasti Bašku, a presreo ih je podno Velebita. Poučen tim primjerom, naredio je držanje straže u svakom mjestu otoka, kako bi se stanovnici na vrijeme pripremili na obranu od gusara (op. cit.: 26-27).

Nakon smrti Sulejmana I. na prijestolje dolazi njegov sin Selim II. u čije je vrijeme snaga osmanske mornarice dosegula svoj vrhunac. Osmanlije su 1570. godine odlučile zauzeti mletački Cipar što je na zapadu potaklo sklapanje druge Svete lige kako bi se zaustavila osmanska osvajanja i obranio Cipar (Kužić 2011: 105).

Početak Ciparskog rata, u zoru 7. listopada 1571., odigrala se važna pomorska bitka kod Lepanta. Sukobile su se muslimanske i kršćanske snage, a pobjeda kršćana bila je od velikog moralnog značaja. Nestao je strašni strah od osmanske nepobjedivosti koji je mučio svijest Europljana. Pobjedom je dokazano kako Osmansko Carstvo nije nepobjedivo te je došao kraj osjećaju manje vrijednosti kršćanskog svijeta u odnosu prema Osmanlijama (Bertoša 2014: 35-36). Kod Osmanlija je bilo oko 30.000 što mrtvih, što ranjenih, što zarobljenih ljudi, a na kršćanskoj strani oko 8.000. »Bilo je zaplijenjeno 137 osmanskih brodova te 50 potopljeno, a oko 10.000 kršćanskih robova bilo je oslobođeno s muslimanskih galija« (Mayhew 2008: 58).

U Lepantskoj bitci sudjelovala je i galija krčke komune Cristo Ressussittato na čelu sa soprakomitom Ludovicom Cicutom. »Krčka je galija, zajedno s koparskom i creskom, bila na

lijevom krilu« (op. cit.: 53). Kao oznaku je imala Uskrslog Krista sa zastavom. Taj je prikaz bio uobičajen od 14. stoljeća u prizoru uskrsnuća, a na ovaj se način simbolizirala i opća pobjeda nad zlom (Kužić 2011: 123). Iako Cicuta nije spomenut u nekom izvješću, iz kasnijih se vijesti saznaje kako je njegova galija imala velikih gubitaka (op. cit.: 112). On je bitku preživio te mu je još za života 1575. godine krčko plemićko vijeće dalo postaviti priznanje u katedrali u Krku gdje je kasnije i pokopan (Mayhew 2008: 41-42). Od radova likovnih umjetnika koji prikazuju slavnu pobjedu u Hrvatskoj se nalaze slike mletačkih slikara, »a među njima ističu se oltarske pale u Osoru, Krku, Rabu, Jelsi i Starom Gradu« (Kužić 2011: 103).

Stanje na kvarnerskim otocima za vrijeme rata nije bilo povoljno. Tijekom Ciparskog rata otoci su bili slabo branjeni, a osim toga komuna bi ostajala opustošena odlaskom galijota što se posebno osjećalo u manjim mjestima (Mayhew 2008: 45). Providur Andrea Bondumier navodi da je u samom gradu Krku bilo 630 ljudi koji su služili pod zapovjedništvom krčkog kapetana. Osim njih, na drugim je galijama bilo još oko 400 ljudi s otoka (op. cit.: 45). što je rezultiralo smanjenim brojem stanovnika i lakom metom napada neprijateljskih snaga. Uz to, broj ljudi na koje je Mletačka Republika mogla računati bio je ograničen zbog pada broja stanovnika, uslijed epidemija i ratova s Osmanlijama koji su uzrokovali brojne migracije i gubitke teritorija (op. cit.: 37). Također, s obzirom na to da su Mlečani optuživani za suradnju s najvećim uskočkim protivnicima Osmanlijama, sve su češći bili uskočki napadi na Krk koji su opustošili sela i polja te doprinijeli smanjenju broja stanovnika na otoku (op. cit.: 29).

Iako otok Krk nikada direktno nije bio pod osmanskom vlašću, raznim je migracijskim i trgovačkim kontaktima bio pod utjecajem zapadnorumelijskih dijalekata kojima su govorili Osmanlije s novoosvojenih prostora.

3. Turcizmi u hrvatskom jeziku

Turcizmi su posuđenice u hrvatskom jeziku posuđene ili izravno iz turskog ili posredstvom turskog jezika (najčešće se radi o arapskom, perzijskom ili grčkom podrijetlu), pa se često nazivaju i orijentalizmima². Mogu se podijeliti u tri glavne skupine. Prvu skupinu čine riječi koje su u potpunosti usvojene i kojima nema odgovarajuće zamjene, poput: *bakar, čarapa, čekić, duhan, majmun, pamuk, sat, šećer*. Drugoj skupini pripadaju nazivi iz područja religije, arhitekture, vojne i civilne uprave: *aga, beg, janjičar, kadija, tekija, džamija, raja* itd. U trećoj se skupini nalaze provincijalizmi i žargonizmi: *barjak, sevdah, avlija, bećar, dernek, kapija, komšija, alka, baksuz* itd. (HE, mrežno izdanje: s. v. *turcizmi*).

Višestoljetni dodir s osmanskom civilizacijom snažno je utjecao na balkanske prostore, kako vjerski tako i lingvistički. Usvajanje novog leksika među balkanskim stanovništvom rezultat je višegodišnjih međukulturalnih interferencija i orijentalnog utjecaja. Te su riječi ulazile u leksik preko zapadnorumelijskog dijalekta turskog jezika³ koji se govorio na ovim prostorima. U turkološkoj se literaturi mogu pronaći različita razmatranja i razmišljanja o zapadnorumelijskom dijalektu i o tome pripada li mu bosanski turski, kojim se govorilo na prostorima osmanske Bosne. Čaušević u svojem radu *Turski jezik u Osmanskoj Bosni* govori kako se bosanski varijetet ne može podvesti pod zapadnorumelijski dijalekt jer se ne radi o dijalektu, već o turskom varijetetu koji se formirao na južnoslavenskom jezičnom supstratu i koji ima mnoge posebnosti u odnosu na zapadnorumelijski turski. Ono što ponajprije izdvaja jest to da Bosanci nisu zamijenili materinski jezik nekim od balkanskih dijalekata turskog jezika, a uz to nisu imali svakodnevni jezični kontakt s etničkim Turcima s obzirom na to da nisu bili sustavno naseljavani na te prostore. Prema tome, bosanski varijetet je bio gramatički pojednostavljen i „iskvaren“ oblik zapadnorumelijskog turskog (Čaušević 2014: 1-3).

Važno je napomenuti da se, unatoč brojnim turcizmima, u Bosni nikada nije govorilo turski, o čemu govori Hadžijahić (1990: 94). »U toku stoljeća turske okupacije ovaj se jezik (bosanski)

² Prema Brozoviću, naziv *orijentalizmi* nije u potpunosti točan jer ne potječu sve riječi iz arapskog i perzijskog, već i iz grčkog i talijanskog jezika. Primjerice *avlija* je došla u turski iz novogrčkoga *avli* (ista riječ kao *aula*, »dvorana«, koja nam je došla iz starogrčkoga preko latinskoga). S druge strane, nisu svi orijentalizmi turcizmi. Primjerice *admiral* i *alkohol* riječi su arapskoga podrijetla, ali nisu nam stigle iz turskoga jezika nego iz europskih jezika. (Brozović, Dalibor. *Odoše Turci, ostaše turcizmi*. Vijenac 8, 173)

³ Prema klasifikaciji Juliusa (Gyule) Németha, »dijalekti turskoga jezika dijele se na dva velika ogranka: I) anadolijski i II) balkanski (rumelijski). Anadolijski se dijalekti dijele u tri skupine: 1. istočnu, 2. sjeveroistočnu i 3. zapadnu skupinu sa svojim podskupinama, a balkanski na dvije podskupine: 1. istočnorumelijsku (ili istočnobalkansku) i 2. zapadnorumelijsku (ili zapadnobalkansku) sa svojim podskupinama (Karahan 1996: 1.2 prema Čaušević 2014: 2)

uporno održao kod bosanskih muslimana. Nikada se u Bosni, pa ni u gradskim sredinama, nije govorilo turski, i to zato jer nije bilo masovnih naseljavanja etničkih Turaka. U jezik su se infiltrirali mnogi turcizmi, zapravo najviše arabizmi. Oni su ušli u leksički inventar Muslimana, kao i Srba i Hrvata, a širili su se, kako po svemu izgleda, preko domaćih ljudi, naročito onih koji su se isticali većom istočnjačkom naobrazbom«. Također, turcizmi su u jezik ulazili i preko muslimana koji su, posebice u gradskim sredinama, pohađali medrese i time stjecali elementarna znanja bosanskog varijeteta turskog jezika (Čaušević 2014: 9). Neosporno je da je među muslimanima turski bio rašireniji nego među kršćanima upravo iz vjerskih razloga.

Što se tiče hrvatskih prostora, na hrvatski jezik najveći su utjecaj imali islamizirani Slaveni, većinom iz Bosne, koji su bili prisiljeni iseljavati u dijelove Hrvatske tijekom osmanske vladavine, te činovnici turske vojske i administracije (Ban – Matovac 2012: 158).

»Prodorom Turaka granica čakavskog narječja povukla se do same obalne crte, a nekadašnja čakavska područja naselilo je štokavsko stanovništvo. Čakavski prebjezi nisu mogli donijeti nijednu riječ turskog podrijetla, jer u počecima nije moglo biti ni govora o kontaktima s osmanskim osvajačima« (Juraga 2010: 334). Štokavski dijalekt je bio pod najvećim utjecajem turskog jezika, što zbog migracija na te prostore što zbog trgovinskih odnosa. Preko štokavskog su turcizmi ušli i u standardni jezik (Ban – Matovac 2012: 160), a potom su se međusobnim kontaktima proširili i u ostale dijalekte. Najčešće se radi o imenicama, glagolima, pridjevima i priložima koji su u hrvatskom pretrpjeli fonetske i morfološke adaptacije: *kitap* > *ćitap*, *kapi* > *kapija* itd. (HE, mrežno izdanje: s. v. *turcizmi*). Također, na hrvatski su jezik puno više utjecali njemački, mađarski i talijanski, s obzirom na to da su hrvatski prostori kraće bili pod osmanskom okupacijom (Ban – Matovac 2012: 160).

4. Turcizmi u suvremenom čakavskom govoru otoka Krka

4.1. Leksikološka i etimološka obrada turcizama u čakavskim govorima otoka Krka

A

ākrap (m.) 'škorpion, preneseno pejorativno značenje'; *čak. grd kako akrap* 'ružan kao akrep/škorpion'. Čovjekova vanjština je čest impuls za nastanak frazema u dijalektima. Frazemi koji označavaju koncept ružnoće imaju sastavnice koje simboliziraju nešto čega se ljudi boje, od čega strahuju. Zoonim *akrap* koristi se u brojnim dijalektima. Riječ je o člankonošcu odbojnog i ružnog izgleda te se čovjek može bojati uboda i ugriza (Malnar Jurišić – Vukša Nahod 2015: 122-126). *Akrap* dolazi od arapske riječi *'aqrab*, *tur. akrep* (NS, mrežno izdanje: s. v. *akrep*). U svim balkanskim jezicima turcizam glasi 'akrep', dok je u čakavskom dijalektu promjena iz *akrep* u *akrap* odraz starojezičnog fonema *ě* iza palatala, kao npr. *prema – prama* (Lukežić – Turk 1998: 61).

alât (m.) '1. sredstva kojima se obavlja zanat, kojima se što obrađuje ili izrađuje, 2. posebno sredstvo za rad koje se drži u ruci, a služi za obradu materijala' (Anić 1991: s. v. *alat*); *čak. Bez alata, ni zanata. 'Bez alata nema zanata. Ča san ja alata zgubil delajuć po kućah. 'Što sam ja alata izgubio radeći po kućama.' Dolazi od tur. alet < ar. āla(t)* (NS, mrežno izdanje: s. v. *alet*). Ovaj turcizam arapskog podrijetla nalazi se u svim balkanskim jezicima (Skok 1971/1: s. v. *alat*). / **alât** (*top.* Grobnik), **alât** (*top.* Senj), **àlat** (*top.* Murter)

aždäja (ž.) 'pren. pejor. zla, opaka žena'. Dolazi od *tur. ejderha < pers. ajdahāk/ajdahā* (Škaljić 1966: s. v. *aždaja*).

B

babân (m.) *čak. Stari Baban (Ne hod van. Škuro je. Baban će te...⁴)*; kolokacija koja se koristi kao plašilo za djecu; ružan čovjek s dugačkom bijelom bradom, dugom kosom i brkovima,

⁴ - Ne hod van. Škuro je. Baban će te...

Negda su dečina sto puti čuli ove besedi od svojeh starejeh.

- A ki j to Baban? - pitali su ki to prvi put čuju.

To ti je jedan grdi čovičina z dugačkun belun bradinun,

crn u licu (...*grdi čovičina u dugačkun belun bradinun, dugačkemi vlasi i brkami, črn va licu...*). Etimologija ove riječi nije utvrđena, ali pretpostavljam da dolazi od riječi *balaban* (*pers. pahlavān*) što u turskom jeziku označava krupnog čovjeka ili životinju, krupno dijete ili dresiranog medvjeda (ÖTS 2000/1: s. v. *balaban*). U tom slučaju došlo je do kontrakcije, odnosno stezanja samoglasnika u kraći oblik riječi. U turskom jeziku riječ *balaban* može imati značenje dresiranog medvjeda, a medvjed je životinja koja izaziva strah. Isto tako je i *baban* velika, glomazna osoba koje se trebamo bojati, pa tako dolazimo do mogućnosti da su ta dva pojma simbolički povezana. Nadalje, u Omišlju na otoku Krku postoji karnevalska udruga *Babani*. Karneval je vrijeme maskiranja te karnevalske udruge često izvrgavaju ruglu kakav događaj ili situaciju. Moguće je da se nazivom *baban* misli na maskiranje u ono što obično nismo, odnosno preuveličavanje i poružnjivanje neke osobe ili događaja. Također, u Skokovom rječniku nailazimo na pojam *babun* 'bosanski heretik, bogumil' čije se značenje kasnije proširilo na 'praznovjerje, čarolija, čaranje' (Skok 1971/1: s. v. *babun*). Ako bi dovođenje u vezu riječi *baban* i *babun* bilo točno, teško bi bilo objasniti promjenu a→u u drugom slogu. / **babān** (*top.* Crikvenica)

bādava, -e (*pril.*) '1. besplatno, vrlo jeftino; *čak. kupil san auto za badava* 'vrlo malo sam platio automobil' 2. uzaludno; *čak. badava ga čekaš, neće prit* 'uzalud ga čekaš, neće doći'. Dolazi od *tur. bedava, bâd-i hava* < *pers. bādihewā: bād + hāwā* (Škaljić 1966: s. v. *badava*) / **bādava/bādave** (*top.* Crikvenica), **bādave/bādava** (*top.* Grobnik)

bâr, bâren (*čest.*) 'barem'; Od *tur. bari* < *pers. bārī* (NS, mrežno izdanje: s. v. *bari*). Višeznačna čestica; 1. za izražavanje želje da se što dogodi (*čak. da bar moren poč na ribe* 'da barem mogu ići u ribolov'); 2. za postavljanje granice (*čak. on prasac ima baren sto kil* 'ona svinja ima barem sto kila'); 3. za isključivanje ili odjeljivanje čega od cjeline (*čak. bar je provala ako niš drugo; da san bar provala* 'ako ništa, barem je probala; da sam barem probala'), 4. za traženje ili određivanje čega (HJP: s. v. *barem*) (*čak. bar pospravi svoju kamaru ko već nećeš niš drugo delat* 'ako već nećeš ništa drugo raditi, barem pospremi svoju sobu'). Zamjenjiv s prilogom *makar*. U turskim se dijalektima čuje i oblik *barım* te nije moguće utvrditi da od njega nije došlo *barem* jer su takvi oblici i stizali preko balkanskih

dugačkemi vlasi i brkami,

črn va licu kako da se j namazal sajami..

(Ulomak iz pripovjetke *Baban*; Đurđica Dusper Ivančić, *Pripovesti i legendi zi Kirije* (Crikvenica: Centar za kulturu "Dr. Ivan Kostrenčić", 2015.)

odnosno zapadnorumelijskih dijalekata. U čakavskoj varijanti radi se o tipičnoj promjeni, prijelazu dočetnog –m u –n.⁵ / **bàren** (*top.* Senj), **bàren** (*top.* Pag)

bàrut (m.) '*kem.* eksplozivna tvar koja izgaranjem vrlo brzo prelazi iz čvrstoga u plinovito stanje, u zatvorenom prostoru ostvaruje visok tlak' (HJP: s. v. *barut*); *čak.* *suh kako barut* 'vrlo suh'; od *tur. barut* (NS, mrežno izdanje: s. v. *barut*). / **barút** (*top.* Grobnik)

bàta (ž.) 'lokva; lokva s mutnom stajaćom vodom' (Brozović Rončević 2000: 2); *čak. potle daža na cestu je ostala bata* 'nakon kiše na cesti je ostala lokva vode'. »Skok smatra da je *bata* posuđenica iz *rum. balta* (s gubitkom *l* pred suglasnikom) 'bazen, ravnica okružena bregovima' (...) dok ARj i RSAN (1, 333) izvode od turskoga *batak* 'glib', no Škaljić ne bilježi taj turcizam« (op.cit.: 2). *Batak* 'blatnjavo tlo' dolazi od glagola *batmak* 'tonuti'. Riječ se koristi na zapadnom dijelu otoka Krka, gdje se svaka jama uz put koja se za kiše napuni vodom naziva *bata*. Manje je odraza u Istri, i to na širem području istrorumunjskog govornog područja, gdje je *bàta* 'jama u kojoj se drži gnoj' (op. cit.: 2).

bàtak (m.) 'dio između dvaju glavnih donjih nožnih zglobova u peradi, ptica, žaba; dio za jelo' (HJP, s. v.: *batak*). Vjeruje se kako riječ dolazi od *tur. bacak* 'noga', s obzirom na to da je *batak* dio noge peradi. S druge strane, pretpostavljam kako se etimologija ove riječi može izvoditi i iz glagola *batmak* 'tonuti' kao 'ono što gazi, što tone u blato' + sufiks –*ak* koji označuje vršioca radnje ili njegovo svojstvo (Čaušević 1996: 442), odnosno kokošja noga je ona kojom se gazi po blatu. / **bātāk** (*top.* Grobnik)

baždâren (pridj.) '*pren.* osoba velikog kapaciteta za alkohol, „osposobljen“; *čak. ako more puno popit je baždaren* 'ima dobar kapacitet ako može toliko popiti'. Ovaj particip pasivni dolazi od glagola *baždariti*, od *tur. bacdar* < *pers. bāgdār* (Škaljić 1966: s. v.: *baždar*).

bāždīrat (gl.) '*stand.* baždariti: provjeriti/provjeravati mjeru utvrđenu ili zabilježenu na nekim posudama, mjerilima, brojilima i sl' (Anić 1991: s. v. *baždariti*), *čak. vagu rabi baždirat da bude točna* 'vagu treba provjeriti, namjestiti da bude točna'. Infinitiv je u svim čakavskim ikavsko-ekavskim govorima apokopiran. Etimologija kao i u prethodnoj riječi *tur. bacdar* < *pers. bāgdār*. *Baždariti* se fonološki prilagodilo u *baždirati* zbog ikavskog ostvaraja

⁵ »Prijelaz dočetnoga –m u –n pojava je inače poznata u čakavskim i štokavskim govorima u Primorju, a u literaturi je poznata pod terminom adrijatizam. Zamjena zahvaća uglavnom gramatičke morfeme u određenim kategorijama i pojedinačne leksičke morfeme «(Lukežić – Turk 1998: 28) Na ovaj je prijelaz upozorio još Antun Mažuranić u prikazu vinodolskog govora gdje se „m“ uvijek na kraju riječi pretvori u „n“ kao: *iden, pišen, rukun* i sl. (Jelenović 2015: 38).

starojezičnog fonema ě (*ě + t, d, n, r, l, s, z* prelazi u *i*) (Lukežić – Turk 1998: 25). / **baždārīt** (*top.* Grobnik)

bedāk (m.) '*čak. pejor.* budala, smotan čovjek; umno ograničen čovjek; *stand.* pokvaren, nevaljao čovjek'. Dolazi od *tur. vulg. bedaf < pers. bedāk* (Škaljić 1966: s. v.: *bedak*). /

bedāk (*top.* Grobnik), **bedāk** (*top.* Rukavac)

bedakinja (ž) 'glupača'. Izv. od *bedak*. / **bedakinja** (*top.* Grobnik)

bèdast (pridj.) 'glup, umno ograničen'. Izv. od *bedak*. / **bèdast** (*top.* Grobnik), **bèdast** (*top.* Rukavac)

bedastòća (ž.) 'budalaština, besmislica'. Izv. od *bedak*. / **bedastoća** (*top.* Grobnik), **bedastòća** (*top.* Rukavac)

bedêvija (ž.) '*pren.* pogrđan izraz za izrazito jaku, visoku i snažnu ženu, čak i za glupu ženu'; *tur. bedevi < ar. bädäviyy, badawi* 'beduin, rasni arapski konj' (Škaljić 1966: s. v.: *bedevija*). /

bedevija (*top.* Murter), **bedevija** (*top.* Pag)

bèna (ž.) 'luda, budala, glupan'. Dolazi od *tur. bön* (Škaljić 1966: s. v. *bena*). Dočetak –a je prema *budala*, kao i u riječi *luda*, odakle dolazi i naglasak (Skok 1971/1: s. v. *bena*). / **bèna** (*top.* Crikvenica), **bèna** (*top.* Senj), **bèna** (*top.* Murter), **bèna** (*top.* Rukavac)

bènast (pridj.) 'budalast, glupav, smotan'. Izv. od *bena*. / **bènast** (*top.* Senj)

beričètan (pridj.) '1. rođan, plodan (*čak. ovo leto će bit beričetno* 'ova godina će biti plodna'), 2. sretan, napredan, blagoslovljen, unosan, bogat, uspješan, koji donosi korist (*čak. Sretno i beričetno novo leto!* 'Neka Nova godina bude sretna i puna obilja!'); izv. od *beričet* 'obilje, izobilje, plod; sreća, napredak, izdašnost'; *tur. bereket < ar. barakat* (NS, mrežno izdanje: s. v.: *bereket*). / **beričètan** (*top.* Murter)

bilmez (m.) '*razg. pejor.* onaj koji nije pametan, glupan, tupan; (koji ništa ne zna) neznalica'. Od *tur. bilmez* (RBE 2017: s. v. *bilmez*). Po obliku je niječni oblik participia prezenta na –r, a tvori se pomoću sufiksa –maz/-mez. Opće značenje prezenta na –r jest značenje trajne, odnosno nepravde sadašnjosti. Budući da nosi vremensko značenje trajnosti i iterativnosti, prezentom na –r označava se i radnja koju netko vrši po navici, običaju, intenciji i sl., pa ti participiji često prelaze u pridjeve: *utanmaz, vurdumduymaz* i slično (Čaušević 1996: 240-246).

***bubrĭg** (m.) 'bubreg, *anat.* jedan od dva unutarnja organa koji luče mokraću' (Anić 1991: s. v. *bubreg*); čak. *živi kako bubrig u loju* 'odlično živi, dobro mu ide'. Leksem dolazi od *prasl.* *bubregъ* (HJP, s. v. *bubreg*) te kao takav nije osmanski turcizam, ali potvrđuje vrlo stare turkijsko-slavske kontakte. Bubreg je riječ koja u hrvatskome ima status usvojenice (Vranić – Zubčić 2013: 140). Pretpostavljam da je promjena e→i nastala analogijom (*snijeg* – *snig*, *brijeg* – *brig*). Ne može se tvrditi da se radi o ikavskom ostvaraju starojezičnog vokala ě ispred /g/ kao u slučaju *snig* i *brig* (Lukežić – Turk 1998: 27). / **bübreg** (*top.* Crikvenica), **bübriĝ/bübrih** (*top.* Grobnik), **bubrĭg** (*top.* Senj), **bübrih** (*top.* Labin), **bübrih(g)** (*top.* Rukavac)

budāla (ž.) 'onaj koji često nerazumno postupa i izaziva podsmijeh, glupan', *tur.* *budala* < *ar.* *budalā*? (NS, mrežno izdanje: s. v. *budala*). Škaljić navodi kako Kraelitz pretpostavlja da je *budala* došlo putem metateze od *ar. pl.* *bulādā* (*sing.* *bālīd* 'glupak'), međutim ni stariji ni suvremeni turski autori i leksikografi ne dovode u vezu tursku riječ *budala* s *ar.* *bālīd* i *bulādā* (Škaljić 1966: s. v. *budala*).

būzdo (m.) '*pejor.* onaj koji teško shvaća, glupan, budala'. Od *buzdovan* < *tur.* *bozdoğan* (*bozdogan*) (HJP: s.v. *buzdovan*). / **būzdo** (*top.* Rukavac)

C

cĭcija (ž.) 'onaj koji je pretjerano uzdržljiv u trošenju i davanju, pretjerano štedljiv, tvrd na novcu; škrtac' (HJP: s. v. *cicija*). Dolazi od *tur.* *titiz* 'pedantan, sitničav'. Sufiks *-ija* također upućuje na turcizme (Skok 1971/1: s. v. *cicija*).

Č

čičak (m.) '1. *bot.* rod dvogodišnjih biljaka iz porodice glavočika s velikim listovima i cvjetnim glavicama obavijenim bodljama, lako se prihvaća za odjeću (*čak.* *čičak se taka za robu, jenoga po jenoga ga rabi znimat* 'čičak se ulovi za odjeću, treba ga skidati jednog po jednog'); 2. hrapava traka, služi za vezivanje dijelova na odjeći, obući, torbama i sl. (HJP: s. v. *čičak*) (*čak.* *postole na čičak* 'cipele koje se vezuju hrapavom trakom'); 3. *pren.* u značenju 'biti dosadan' (*čak.* *dosadan je kako čičak, ne moreš ga se liberat* 'dosadan je poput čička, ne mogu ga se otarasiti'). Od *tur.* *çiçek* (RBE 2017: s. v. *çiçek*) / **čičāk** (*top.* Senj), **čičāk** (*top.* Rukavac)

čitàba (ž.) '1. tekst, poruka, cedulja; 2. naredba u pismenom obliku, opomena, upozorenje, opaska; 3. u negativnom smislu: pismo u kojem se nekoga kudi, dugi tekst, usmena kritika, nekome održati predavanje, očitati bukvicu (*čak. pazi ča delaš da ne dobiješ potle čitabu* 'pazi što radiš da ti kasnije ne očitaju bukvicu'). Dolazi od *tur. kitap* < *ar. kitāb* (NS, mrežno izdanje: s. v. *kitap*). / **čitába** (*top.* Murter)

***čizma** (ž.) 'obuća koja seže do koljena ili preko koljena'. U čakavskom *čizma* je svaka finija zimski obuća, dok su *škornje* nezgrapne, teške, gumene čizme obično 'za oko kuće i vrt'. Dolazi od *tur. çizme*, ali joj tursko podrijetlo nije dokazano (RBE 2017: s. v. *çizme*) / **čizma** (*top.* Crikvenica), **čizma** (*top.* Grobnik), **čizma** (*top.* Senj), **čizma** (*top.* Murter)

Ć

ćef (m.) 'volja, prohtjev, svojeglavost, vlastiti užitak'; *čak. kako mu se ćefne* 'kako mu dođe, kako mu se sprdne'; *sve dela po ćefu* 'sve radi po svojoj volji'. Od *tur. keyif* < *ar. kayf* (NS, mrežno izdanje: s. v. *keyif*). / **ćef** (*top.* Crikvenica)

ćelav (pridj.) 'golo vlasništvo; bez kose'; *čak. Ma je ćelav!* 'Kako je ćelav!'. Pogrdno se koristi *ćelo* 'ćelava osoba'. Ostali oblici su *oćelaviti*, *ćelaviti*. Dolazi od *tur. kel* < *pers. kal* (NS, mrežno izdanje: s. v. *kel*) + *-av*. / **ćelāv** (*top.* Grobnik), **ćelav** (*top.* Senj), **ćelav** (*top.* Murter)

ćifut (m.) '1. *pejor.* Židov, 2. zapušten čovjek, ružan, neugledan; 3. lihvar, kamatar. Nalazi se još i u govoru otoka Paga. Dolazi od *tur. çifit* < *pers. kuhūd/cihūd* (NS, mrežno izdanje: s. v. *çifit*). / **Ćifüt** (*top.* Grobnik), **ćifut** (*top.* Pag)

ćorav (pridj.) 'slijep na jedno oko, koji loše vidi'; *čak. i ćorava kokoš ubode ko zrno* 'i slijepa kokoš ubode pokoje zrno'. Koristi se pogrdno: *Ma ča si ćorav?* 'Pa zar si slijep, ne vidiš li?'. Biti ćorav ne znači biti potpuno slijep, već samo na jedno oko. Ako je netko uistinu slijep, za njega se kaže da je *slip*. Ova semantička diferencijacija nastala je zbog izbjegavanja potpune sinonimije sa *slijep* (Skok 1971/1: s. v. *ćorav*). Za razliku od *ćelo*, ne čuje se izraza *ćoro*. Od *tur. kör* < *pers. kūr/kōr* (NS, mrežno izdanje: s. v. *kör*). / **ćorāv** (*top.* Crikvenica), **ćorāv** (*top.* Grobnik), **ćorav** (*top.* Senj), **ćorav** (*top.* Murter), **ćorav** (*top.* Rukavac), **ćorav** (*top.* Pag)

ćumez (m.) 'pejorativna metafora: rupa, neugledna i trošna soba, prostorija, neugledna gostionica'; *čak. ne hodi u taj ćumez* 'nemoj ići u tu rupu'. S vremenom se značenje proširilo pa može značiti 'nered, razbacan prostor, neuredno'. Od *tur. kümes* 'kokošinjac' (RBE 2017: s. v. *kümes*)

D

dàrmār (m.) 'nered, pomutnja, razbacanost'; *čak. opet je napravil darmar* 'opet je napravio nered, pomutnju'; *ne delaj darmar po kući* 'ne radi nered po kući'. Od *tur. tarumar* < *pers. tārmār, tār-u mār* (NS, mrežno izdanje: s. v. *tarumar*).

dède (m.) 'djed'. Radi se o onomatopeji iz dječjeg govora za djeda, a može biti i posuđeno iz *tur. dede* (Skok 1971/1: s. v. *dedo*). U nekim dijelovima otoka potisnut je i zamijenjen talijanizmom *nono.* / **dèd** (*top.* Grobnik), **dèd/dèdè** (*top.* Senj), **déd** (*top.* Pag)

dilber (m.) 'zavodnik, miljenik'. Ne čuje se više često. Od *tur. dilber* < *pers. dilbar* (NS, mrežno izdanje: s. v. *dilber*)

***drangûlija** (ž.) 'sitnica bez velike vrijednosti, ukras, bižuterija, male figurice'; *čak. Ča će ti te drangulije po kući?* 'Što će ti te glupe i nebitne stvari po kući?'. Skok (1971/1: s. v. *dranguille*) uvrštava ovu riječ među turcizme, međutim nema baš nikakvoga dokaza da bi ona mogla biti turska.

düşman (m.) 'neprijatelj'. Rijetko se čuje u govoru. Dolazi od *tur. düşman* < *pers. duşmān* (NS, mrežno izdanje: s. v. *düşman*). / **düşmanin** (*top.* Murter)

DŽ

džèzvia (ž.) 'posuda posebnog oblika (gore uža, dolje šira, s kljunićem i drškom) za kuhanje crne kave' (HJP: s. v. *džezva*); *čak. u džezvicu ti je još kafe* 'u džezvi imaš još kave'. Unatoč tome što je fonem /ž/ (dž) »supstituiran fonemom /ž/ u baštinjenim hrvatskim riječima i hrvatskim nastalim u kulturnoj i civilizacijskoj nadgradnji, te u posuđenicama« (Lukežić – Turk 1998: 42) (vidjet će se kasnije u primjerima *žep* i *žigerica*), u ovom slučaju očito nije došlo do potpune prilagodbe. Također, moguće je da će govornici prije sintagmom opisati pojam kao '*ono za kafe kuhat*' ili čak '*kuhat kafe va lončiću*'. Dolazi od *tur. cezve* < *ar. ġaḏwa* (NS, mrežno izdanje: s. v. *cezve*).

džümbus (m.) '1. razbacano, nered; 2. *stand.* šala, veselje, zabava'. Dolazi od *tur. cümbüş* < *pers. ġonbeš* (NS, mrežno izdanje: s. v. *cümbüş*). Kao i u gornjem primjeru, posuđenica se nije u potpunosti prilagodila u čakavski fonetski sustav. Radi se o posuđenici iz novijeg vremena, ne čuje se toliko kod govornika starije životne dobi. / **d'ûmbus** (*top.* Grobnik), **đūnbus** (*top.* Crikvenica)

D

đüveč (m.) 'kulin. zapečeno jelo od mesa s rajčicom, paprikom, krumpirom i rižom'. Dolazi od *tur. güveç* (NS, mrežno izdanje: s. v. *güveç*)

E

ëkser (m.) 'reg. čavao'. Dolazi od *tur. ekser* (RBE 2017: s. v. *ekser*). Poznavanje ovog leksema potvrdila mi je samo jedna govornica u razgovoru, a značio bi 'mali čavao široke glave'. Danas je taj leksem zamijenjen leksemom *čaval*, *čavlič*.

F

fājda (ž.) 'reg. korist, dobitak'; *čak. od toga ni fajde* 'nema od toga koristi'. U nekim dijelovima otoka čuje se i *vajda*. Dolazi od *tur. fayda* < *ar. fāʿida* (NS, mrežno izdanje: s. v. *fayda*). Ove posuđenice ima i u štokavskom i u kajkavskom narječju. / **fājda/vājda** (*top. Grobnik*), **fājda** (*top. Rukavac*), **fājda** (*top. Pag*)

fësić (m.). 'umanj. fes: reg. etnol. kapa bez oboda, s kićankom ili bez nje, obično crvene boje' (HJP: s. v. *fes*). Od *tur. fes*, *ar. Fʿas – Fes* (NS, mrežno izdanje: s. v. *fes*). Leksem se rijetko može čuti u govoru, poznaju ga stariji govornici. / **fës** (*top. Murter*)

fitilj (m.) '1. nit od upredenih pamučnih vlakana u svijeći ili platnena vrpca u petrolejskoj svjetiljci i sl. natopljena uljem i sl., goreći služi za rasvjetu (HJP: s. v. *fitilj*); 2. metafora za osobu koja lako plane, *čak. vero imaš kratak fitilj* 'vrlo lako planeš'. Dolazi od *tur. fitil* < *ar. fatīl* (NS, mrežno izdanje: s. v. *fitil*).

G

gûngula (ž.) 'metež, vreva, strka, galama, pomutnja'. Dolazi od *tur. gulgule* < *ar. ġulġula* (NS, mrežno izdanje: s. v. *gulgule*) / **gûngula** (*top. Crikvenica*), **gûngula** (*top. Pag*)

H

hântav (pridj.) 'živ, divlji'. Skok navodi kako na Braču pridjev *hantav* opisuje osobu koja 'hodi preko volje i loše se nosi'. Od istog je korijena i *hantulja* 'hantavo čeljade' (Skok 1971/1: s. v. *hantav*). Prema živućim govornicima na otoku Krku ovim se pridjevom opisuje živo i nemirno dijete, stoga možemo utvrditi da je došlo do promjene značenja, odnosno do potpune suprotnosti u značenju. Dolazi od *tur. hantal* 'nezgrapan' (RBE 2017: s. v. *hantal*). Dovodi se

u vezu s nazivom za biljku: *hantal* < *ar. ḥanṭal/ḫanṭal* 'biljka koja se koristi kao laksativ i kao stimulans za pobačaj' (NS, mrežno izdanje: s. v. *hantal*). Međutim, semantička motivacija za promjenu značenja nije jasna. / **hāntāv** 'budalast, nepromišljen, površan' (*top.* Crikvenica), **hāntāv** (*top.* Grobnik)

J

jèlek (m.) 'prsluk'. Od *tur. yelek* (RBE 2017: s. v. *yelek*). Ovaj turcizam nalazi se samo u Omišlju u značenju 'prsluk' (Mahulja 2006: s. v. *jelek*). Izvan otoka bilježi se i u govoru Crikvenice i Visa (Ljubičić 2010: 38). / **jelek** (*top.* Murter)

jògurt (m.) 'mlijeko ukiseljeno fermentom *Bacterium bulgaricum* i *Lactobacillus bulgaricus*' (Anić 1991: s. v. *jogurt*). Dolazi od *tur. yoğurt*, od staroturskog *yoğrut* (NS, mrežno izdanje: s. v. *yoğurt*). Turcizam koji se koristi u svim balkanskim i nekim europskim jezicima, u slavenske jezike došao je preko zapadnorumelijskih dijalekata: *jogurt*.

jörgovan (m.) 'bot. ukrasni grm (*Syringa vulgaris*) iz porodice maslina (*Oleaceae*) s grozdastim mirisnim cvjetovima' (Anić 1991: s. v. *jorgovan*). Dolazi od *tur. erguvan* < *pers. argavān* (NS, mrežno izdanje: s. v. *erguvan*). / **jörgovān** (*top.* Grobnik)

K

kaïć (m.) 'pom. brodić drvene građe na dva vesla.' Dolazi od *tur. kayak*, od staroturskog *kayğuk* (NS, mrežno izdanje: s. v. *kayık*). Maslina Ljubičić u svojem radu o talijanskim turcizmima pak navodi kako se ovaj naziv za plovilo u hrvatskim govorima pojavljuje kao mletacizam i kao turcizam. Mletacizam (*mlet. caicio*; prilagođenica turske riječi *kayık*, zabilježena u 16. st.) se pojavljuje u primorskim govorima duž jadranske obale: u omišaljskom *kajić*, u labinskom *kaić*, u splitskom *kajić*, u neretvanskom i dubrovačkom *kaić*. S druge strane, Škaljić bilježi *kaik*, *kajik*, *kajak*. Ljubičić također navodi da se »iz talijanskoga ovaj pomorski naziv proširio u druge europske jezike. Vrlo brzo je riječ ušla u francuski (*fr. caique* < *tal. caicco*). Već u 17. st. preuzeta je u engleski: *engl. caique* (...) dok je u portugalski također ušla iz francuskoga (*port. caique* < *fr. caique* < *tal. caicco* < *tur. kayak*), a u španjolskom rječniku navedena je kao arabizam (*šp. caique* < *ar. caic*)« (Ljubičić 2010: 35). Ovo je izvrstan primjer leksema u kojem vidimo isprepletenost višejezičnih utjecaja u hrvatskom jeziku, kao i u govorima duž Jadranske obale. / **kajić** (*top.* Crikvenica), **kajić** (*top.* Senj), **kaïć** (*top.* Labin)

kājgana (ž.) 'kulin. jelo od tučenih i prženih jaja'; čak. *spravi mi jenu kajganu* 'pripremi mi kajganu'. Od *tur. kaygana* < *pers. χāyḡīna* (NS, mrežno izdanje: s. v. *kaygana*).

kālup (m.) '1. predmet na koji se nešto nabija ili navlači da dobije njegov oblik; tvorilo; 2. u metalurgiji, oblik u koji se što žitko ulijeva da bi dobilo željeni oblik kad očvrсне, forma.' (Anić 1991: s. v. *kalup*). Od *tur. kalıp* < *ar. qālib* (NS, mrežno izdanje: s. v. *kalıp*). Također je u slavenske jezike riječ ušla preko zapadnorumelijskih dijalekata: *kalub.* / **kalüp** (*top.* Crikvenica), **kalüp** (*top.* Grobnik), **kalüp** (*top.* Senj)

Karabaić 'prezime na otoku Krku'. Mate Šimundić u svojem radu *Prilog hrvatskomu vojnomu nazivlju i oružju* (1991: 59) navodi kako »u nositelja prezimena Harabajić živi još i sada jaka predaja kako njihovi preci doseliše iz Bosne po padu utvđenoga grada Jajca u turske ruke. Jure Harabajić, njihov rodonačelnik i branitelj grada Jajca, bijaše u službi knezova Frankopana, odnosno Francipana kako zapisa Jure. Sudjelovao je u posljednoj opskrbi hranom i streljivom opkoljenu hrvatsku posadu u Jajcu. Bio je časnikom hrvatske vojske, u boju se isticao hrabrošću i dovitljivošću.« Radi se o godini 1463. te je malo vjerojatno kako su Karabaići pobjegli nakon pada Jajca, više je vjerojatno da su došli na obalu u kasnijim godinama. *Karabaić* dolazi od turskog prezimena Karabay kojeg i danas ima u Turskoj (od *tur. kara* 'crn' + *bey* 'gospodin' + sufiks *-ić* kao nastavak hrvatskih prezimena).

kārabatak (m.) 'zabatak', *tur. kara* 'crn' + *bacak* 'noga'. V. **batak**

kēfa (ž.) 'reg. pomagalo za čišćenje, ribanje i sl.; četka'. Ne čuje se često u govoru, potisnuto je standardnim *četka*. Riječ je vjerojatno turskog podrijetla, od *tur. kefe* < *ar. kaffa* (RBE 2017: s. v. *kefe*). / **kēfa** (*top.* Crikvenica), **kēfa** (*top.* Grobnik)

***kičma** (ž.) 'reg. kralješnica, leđa, hrbat'. Skok navodi kako dolazi od *tur. kiç* (Skok 1972/2: s. v. *kičma*) međutim Gluhak (2003: 50) se s time ne slaže te navodi da je riječ *kičma* nasljedak praslavenske *kyčьma*.

kūsur (m.) 'sitni novac koji se vraća onom koji nešto plaća krupnim novčanicama'. Od *tur. kusur* < *ar. quṣūr* (NS, mrežno izdanje: s. v. *kusur*).

M

mājmun (m.) '1. čovjekoliki sisavac iz reda *Primates*, po razvijenosti mozga najrazvijeniji predstavnik životinjskog svijeta (Anić 1991: s. v. *majmun*), 2. *pren. pejor.* pogrđni naziv za

mušku osobu, koji je glup'. Od *tur. maymun* < *ar. maymūn* (NS, mrežno izdanje: s. v. *maymun*). / **mājmun** (*top.* Grobnik), **mājmun** (*top.* Senj)

mükte (*pril.*) 'besplatno'. Zamjenjiv s leksemom *badava*. Od *tur. müft* < *pers. muft* (Škaljić 1966: s. v. *mukte*). U nekim fonološkim sustavima i podsustavima govora otoka Krka nastoji se zamijeniti okluziv frikativom⁶: *mukte* > *muhte*. / **mühte** (*top.* Crikvenica), **mühti** (*top.* Murter), **mükte** (*top.* Pag)

musàka (ž.) 'kulin. jelo od isjeckana mesa i povrća (krumpir, patlidžani, tikvice); složenac'. Od *tur. musakka* < *ar. musaqqā* (NS, mrežno izdanje: s. v. *musakka*).

muštèrija (ž.) 'reg. kupac'. Dolazi od *tur. müşteri* < *ar. muštari* (NS, mrežno izdanje: s. v. *müşteri*). Sufiks -ija također upućuje na to da se radi o turcizmu.

N

nahèro (*pril.*) 'tako da visi na jednu stranu, nakrivo, nakrivljeno'; *čak. Ča stojiš nahero?* 'Zašto si iskrivljen?'; *čak. Frizerka me je ostrigla nahero.* 'Frizerka me je ošišala neravno.'. Dolazi od *na-* + *tur. eğri* (RBE 2017: s. v. *eğri*) / **nàhèro** 'čudan, neobičan' (*top.* Crikvenica), **nàhèro** (*top.* Senj)

P

papüča (ž.) '1. laka obuća koja se nosi po kući; 2. daska na koju se staje kad se ulazi u vozilo, papučica' (Anić 1991: s. v. *papuča*). Značenje ove riječi se proširilo te se osim za obuću često kaže i za osobu koja 'radi na papučici', odnosno komunalne radnike koji rade na kamionu za odvoz smeća (*čak. dela na papuču*). U značenju obuće, zamjenjiv je s germanizmom *šlapa*. Dolazi od *tur. pabuç* 'cipela/cipele' < *pers. pāpūš, pāypōš* < *pers. pā/pāy + pūš* (NS, mrežno izdanje: s. v. *pabuç*). / **papüča** (*top.* Crikvenica), **papüča** (*top.* Grobnik), **papüča** (*top.* Rukavac), **papüca** (*top.* Pag)

pèkmez (m.) '1. slatka gusta raskuhana masa koja se dobiva ukuhavanjem voća sa šećerom; marmelada (slično kao džem); 2. *razg. pejor.* plačljivo dijete' (Anić 1991: s. v. *pekmez*). Dolazi od *tur. pekmez* (NS, mrežno izdanje: s. v. *pekmez*). / **pekmez** (*top.* Grobnik)

R

⁶»U unutrašnjem slogu zatvorenom okluzivom napetost se razrješava njegovom zamjenom suglasnikom manje napetosti ili dokidanjem fonetski vrlo napetog okluziva« (Lukežić – Turk 1998: 30).

rakija (ž.) 'alkoholno piće dobiveno destilacijom provrele, fermentirane komine voća, biljaka ili žitarica; najčešće od šljive (npr. šljivovica, komovica itd.)' (Anić 1991: s. v. *rakija*). Od *tur. raki* < *ar. ʿaraqī* 'svaka vrsta destiliranoga alkoholnog pića' (NS, mrežno izdanje: s. v. *raki*). / **rakija** (*top.* Grobnik), **rakija** (*top.* Senj), **rakija** (*top.* Labin)

rošpija (ž.) 'razg. pejor. zla žena'. Od *tur. orospu* < *pers. ruspī* (NS, mrežno izdanje: s. v. *orospu*). U fonološkim sustavima i podsustavima govora otoka Krka strani je skup /sp/ primljen kao /šp/ pa je samim time *rospija* prešlo u *rošpija* (Lukežić – Turk 1998: 29).

rüsvaj (m.) 'razg. veliki metež, buka, lom, nered'; *čak. ne delajte rusvaj po kući* 'ne radite nered u kući'. Od *tur. rüsva* < *pers. rusvāy* (NS, mrežno izdanje: s. v. *rüsvey*). Zamjenjiv s leksemom *džumbus*.

S

sapūn (m.) 'smjesa soli i masnih tvari koja služi za pranje' (Anić 1998: s. v. *sapun*). Od *tur. sabun* < *ar. šabūn* (NS, mrežno izdanje: s. v. *sapun*). / **sapūn** (*top.* Crikvenica), **sapūn** (*top.* Grobnik), **sapūn** (*top.* Senj), **sapūn** (*top.* Labin), **sapūn** (*top.* Rukavac)

sapunāča (ž.) 'sapunica'. Izv. od *sapun*. / **sapunāča** (*top.* Grobnik), **sapūnaca** (*top.* Labin), **sapunāča** (*top.* Rukavac)

sārma (ž.) '*kulin.* jelo od mljevena mesa i riže umotanih u list ukiseljena kupusa ili list vinove loze'. Od *tur. sarma* (RBE 2017: s. v. *sarma*). Dolazi od glagola *sarmak* 'zamotati, smotati' + *-mA*.⁷ / **sārma** (*top.* Grobnik), **sārma** (*top.* Senj)

skèla (ž.) 'privremena pomoćna konstrukcija (drvena, metalna) kad se gradi, popravlja ili ruši građevinski objekt' (Anić 1991: s. v. *skela*). Od *tur. iskele* < *tal. scala* < *lat. scālae* (NS, mrežno izdanje: s. v. *iskele*). / **skèla** (*top.* Grobnik)

T

tamân (pril.) '1. u smislu upravo, baš (*čak. taman san prišla na obed* 'baš sam stigla na ručak'), 2. opisivanje odgovarajuće mjere ili veličine (*čak. lipo ti stoji ta vešta, baš ti je taman* 'lijepo ti stoji ta haljina, baš je po tvojoj mjeri')'. Od *tur. tamam* < *ar. tamām* (NS, mrežno izdanje: s. v. *tamam*).

⁷ Radi se o glagolskoj imenici na *-ma/-me* koja se često supstantivira (Čaušević 1996: 335).

tamánit (gl.) ‘zatirati, iskorjenjivati’. Izv. od *taman* < *tur. tamam, tamamen* < *ar. tamām* ‘cjelovit, potpun, zaokružen, kompletan, točan i sl.’ (NS, mrežno izdanje: s. v. *tamam*). / **tamānīt** (*top.* Grobnik)

tànbura (ž.) ‘*stand.* tambura; tradicionalno, ali ne i autohtono narodno žičano glazbalo, svira se trzalicom’ (HJP: s.v. *tambura*). Na ovakav sam zapisani oblik riječi naišla u tekstu Marije Trinajstić Božić (*Vrbnički vidici*, Broj 46, Godina XXV., Božić 2016): “*Na Placi mlaji muži tanburaju, da se ne zateru tanbure na ke se je soplo već prija stodvajset let (...)*” ‘Na Trgu mladi muškarci tamburaju, da se ne zaborave tambure na kojima se sviralo još prije sto dvadeset godina (...)’ Teško je ustvrditi zašto fonem –m, kojim završava prvi slog, prelazi u –n iako drugi slog riječi počinje dvousnenim plozivom /b/. Mate Hraste (1970: 72) smatra da je uzrok tom prijelazu olakšanje izgovora pojedinih konsonanata ili konsonantskih skupova, odnosno, da je umjesto fonema /m/ lakše izgovoriti fonem /n/ jer za njegov izgovor nema nikakvog napora. Ipak, ne čini mi se da je to razlog ovom prijelazu jer nije teško izgovoriti ni *tambura* te je to naziv koji čujemo u standardu. Dolazi od *tur. tambur* < *ar. ṭambūr* (NS, mrežno izdanje: s. v. *tambur*). / **tāmbura** (*top.* Grobnik), **tànbura** (*top.* Senj), **tambûrlica** (*top.* Murter)

tanburät (gl.) ‘svirati tamburu, udarati’; Izv. od *tanbura* / **tanburät** (*top.* Senj)

tòp (m.) ‘vatreno oružje razmjerno široke cijevi kojim se na veće daljine ispaljuju eksplozivni hici’ (Anić 1991: s. v. *top*). Produktivni tvorbeni leksem u mnogim frazemima (*gluh kako top, kako iz topa*). Od *tur. top* (RBE 2017: s. v. *top*). / **tòp** (*top.* Crikvenica), **tòp** (*top.* Grobnik), **tòp** (*top.* Senj)

Türčin (m.) ‘*etnol.* pripadnik naroda tursko-tatarskog porijekla ili pripadnik jednog od naroda koji govore jednim od turkijskih jezika (Šehović – Haverić 2017: 240), od općeturkijskog *Türk* (NS, mrežno izdanje: s. v. *Türk*) + slavenski nastavak –in za označavanje pripadnika nekog naroda (kao Bugar-in, Srb-in i dr.). Koristi se u frazemu ‘*pušit kako Turčin*’.

U

ulâr (m.) ‘dio konjske opreme pomoću kojeg se vodi konj ili neka druga domaća životinja, povodac’ (Anić 1991: s. v. *ular*). Leksem se danas više u govoru ne čuje iz razloga što je ljudi koji se bave stočarstvom sve manje, a i više se ne upotrebljavaju takve sprave pa samim time riječ gubi svoju funkciju. Od *tur. yular* (RBE 2017: s. v. *yular*). / **ulâr** (*top.* Senj), **ulâr** (*top.* Pag)

Z

zanât (m.) '1. izučena proizvodna, prerađivačka, obrađivačka ili uslužna djelatnost, obrt; 2. zanimanje, struka, profesija, vještina, znanje.' (Anić 1991: s. v. *zanat*). Od *tur. zanaat* < *ar. šinā`at* (NS, mrežno izdanje: s. v. *zanaat*) / **zânât** (*top.* Grobnik), **zanât** (*top.* Senj)

zèra (ž.) 'komadić, sitnica, sićušni djelić, trunčica'; *čak. Kladi mi u kafe još jenu zericu cukara.* 'Stavi mi u kavu još malo šećera.' Koristi se najčešće kao umanjena *zerica*. Kada se radi o značenju 'ništa, nula' tada je riječ o talijanizmu (*tal. zero* 'nula'). Od *tur. zerre* < *ar. zarra(t)* (NS, mrežno izdanje: s. v. *zerre*). / **zèra** (*top.* Crikvenica), **zèra/zèrica** (*top.* Grobnik), **zéra** (*top.* Murter)

Ž

žèp (m.) '1. ušiven ili našiven dio na odjeći predviđen za odlaganje sitnijih predmeta ili za ukras; 2. *razg.* novac, kao količina' (Anić 1991: s. v. *džep*). U čakavski je došlo posredstvom književnog jezika, ali je fonem /dž/ supstituiran fonemom /ž/, što je tipična čakavska značajka. Pomoću ovog leksema tvore se mnogi frazemi u čakavskom. Dolazi od *tur. cep* < *ar. ġayb* (NS, mrežno izdanje: s. v. *cep*). / **žèp** (*top.* Crikvenica), **žèp** (*top.* Grobnik), **žèp** (*top.* Senj), **žèp** (*top.* Labin), **žèp** (*top.* Murter)

žigerica (ž.) '1. jetra, 2. pripremljeno jelo od životinjskih iznutrica'. Od *tur. ciğer* < *pers. ġegar* (NS, mrežno izdanje: s. v. *ciğer*). I u ovom je slučaju došlo do fonološke promjene /dž/ u /ž/. U nekim dijelovima otoka (*ča*) govori se *žigarica*. / **žigerica** (*top.* Crikvenica), **žigerica** (*top.* Murter)

4.2. Analiza korpusa

Turcizmi nisu najbrojnija skupina usvojenica u čakavskim govorima otoka Krka, tu ulogu zauzimaju talijanizmi. Ipak, pronašla sam 81 turcizam koji se koristi ili se koristio u svakodnevnom govoru otočana. Građa je prikupljena iz rječnika i časopisa te telefonskim razgovorima i vlastitim znanjem s obzirom na to da sam odrasla u Korniću na otoku Krku. Za usporedbu građe korišteni su rječnici ostalih čakavskih govora. Najviše ima imenica (65), zatim pridjeva (7), glagola (3), priloga (4), čestice (1) te jedno prezime turskoga podrijetla. U analizi korpusa riječi sam podijelila prema njihovom sadržaju kako bi se moglo vidjeti na koja je područja dodir s turskom civilizacijom imao najveći utjecaj.

4.2.1. Tematska analiza

Najbrojniju skupinu čine pogrde. Pogrdna imena i atributi turskog podrijetla upućeni su kako muškim tako i ženskim osobama. Tako se može reći da je netko *bilmez*, *budala*, *bedak*, *majmun*, *bena* kako bi se naglasila neka njegova glupost, glupa osobina, nespretnost, smotanost, maloumnost. Mnoge su izvedenice nastale od leksema *bedak*: *bedakinja*, *bedast*, *bedastoća*. Za žensku osobu dodatno postoje sljedeće pogrde: *rošpija*, *aždaja* i *bedevija* (zadnja se rijetko čuje u govoru). Također, u ovu skupinu možemo svrstati i plašilo za djecu *Stari Baban*, s obzirom na to da je naziv *baban* nastao kao pogrdni naziv za ružnu i staru osobu. Slične je negativne konotacije i *ćifut* (pogrdni naziv za Židova i u nekim slučajevima za zapuštenog čovjeka) te *cicija* (naziv za škrtu osobu). Nadalje, nekoliko turcizama se koristi za opisivanje vanjskog izgleda i fizičkih mana: *ćelav* (može se reći i *ćelo*) i *ćorav*. Ovdje bih navela i leksem *akrap*, koji sam po sebi ima značenje 'šorpion', no kao frazem koristi se pogrdno te se može reći da je netko *grd kako akrap* kako bi se opisala njegova vanjšina koja nečijem oku nije ugodna. Pogrde ne nalazimo samo u imenovanju međuljudskih odnosa i ljudskih osobina, već u nekim slučajevima i za opisivanje prostorije. Tako ćemo reći *ćumez* kada želimo naglasiti da je neka prostorija mala, neugledna, neuredna ili zabačena.

Zanimljivo je kako, uz pogrde, postoji još jedna skupina leksema koji nose negativne konotacije, a to je označavanje i imenovanje nereda (kako u fizičkom, tako i u smislu narušavanja uobičajenog načina života) i svađe. Za opisati nered postoje čak četiri više-manje istoznačna turcizma: *darmar*, *džumbus*, *gungula* i *rusvaj*. Svi leksemi imaju više značenja te su u većini slučajeva međusobno zamjenjivi. *Darmar*, *džumbus* i *rusvaj* mogu označavati

fizički nered (npr. u kući), dok *gungula* označava isključivo nered u zajednici, galamu, svađu i slično.

Brojnu skupinu čine i leksemi iz područja kulinarstva. Nedvojbeno je da je turska kuhinja poznata u cijelom svijetu te su se mnogi recepti i nazivi hrane i namirnica ukorijenili i u hrvatskoj kulturi. Od naziva namirnica u čakavskom narječju izdvajaju se *batak*, *karabatak*, *jogurt* te *žigarica* (koja se može koristiti u označavanju kulinarskog jela, kao namirnica i kao ljudski ili životinjski organ). Leksemi kojima su imenovane vrste jela ili pića su sljedeći: *đuveč*, *kajgana*, *musaka*, *pekmez*, *rakija* i *sarma*. Od kućnog inventara vezanog za kuhinju izdvaja se samo leksem *džezvica*.

Nekoliko je leksema i iz područja mode, odnosno odjevnih predmeta. To su *fesić*, *jelek* i *papuča*. Od navedenih, samo je *papuča* dio svakodnevnog govora. S obzirom na to da su *fesić* 'šeširić, kapica' i *jelek* 'prsluk' označavali odjevne predmete koji se danas više i ne upotrebljavaju, za zaključiti je da su ti leksemi izašli iz upotrebe. U ovu skupinu možemo svrstati i *žep* 'prišiveni dio na hlačama ili nekom drugom odjevnom predmetu'.

Od ostalih skupina izdvajaju se kućni inventar (*kefa*, *sapun*), obrtništvo (*alat*, *ekser*, *kalup*, *skela*, *zanat*) te vojno područje (*barut* i *top* koji zapravo nema značenje topa kao takvog već se koristi u frazemima poput *gluh kako top*, *spat ko top*).

Od priloga se ističu *badave* i *mukte* koji označavaju uzaludnu ili besplatnu radnju te su međusobno zamjenjivi u većini slučajeva.

4.2.2. Semantička analiza

Kada se neka strana riječ - model preuzme u jezik primatelj, pored prilagodbe na fonološkoj i morfološkoj razini, dolazi i do prilagodbe njezina značenja (Filipović 1986: 65). Dakle, sve su usvojenice prošle kroz semantičku prilagodbu prilikom ulaska u hrvatski jezik, što je slučaj i s turcizmima. Veoma je teško utvrditi je li semantička promjena nastala u samom arapskom, perzijskom i turskom jeziku ili je do nje došlo u jeziku posredniku, osmanskome turskom, ili, pak, prilikom ulaska u hrvatski jezik (Šehović - Haverić 2017: 11). Značenje posuđenice može se promijeniti i u jeziku primatelju i u jeziku davatelju te je vrlo vjerojatno da će riječ promijeniti značenje ako je od prvotnog jezika prošla kroz jedan jezik posrednik ili kroz više njih (Filipović 1986: 154).

Promjene značenja možemo podijeliti u dvije skupine, ovisno o tome kada se događaju. Prva je primarna semantička adaptacija koja obuhvaća *nultu semantičku ekstenziju* i *suženje značenja po broju i u polju*. U nultoj semantičkoj ekstenziji ne dolazi do promjene u značenju, dakle ono ostaje nepromijenjeno u odnosu na jezik davatelj. Na primjeru korpusa to su leksemi *ćorav*, *ekser*, *jorgovan*, *kalup*, *papuča*, *tanbura*, *žigerica* (Šehović – Haverić 2017: 12-18). Nadalje, određeni broj leksema je prilikom ulaska u balkanske jezike doživio suženje značenja, što je najviše bio slučaj s riječima arapskog podrijetla. U čakavskim govorima otoka Krka od takvih su se primjera zadržali *žep* i *fajda* (Šehović – Haverić 2017: 22-24).

Druga faza značenjske promjene u teoriji je poznata kao sekundarna adaptacija i sadrži pojmove *proširenja značenja po broju i u polju* i *pejorizaciju*, odnosno pogoršanje značenja (Filipović 1986: 65-66). Do proširenja značenja najčešće dolazi zbog razvoja prenesenih značenja koja posljedično prerastaju u leksička (Šehović – Haverić 2017: 27). Primjerice, leksem turskog podrijetla *ćumez* može imati tri značenja: 1. nastamba za kokoši, kokošinjac (što je nulta semantička ekstenzija), 2. *pren. pejor.* zapuštena i neuredna prostorija, rupa, 3. *pren.* nered, razbacan prostor, neuredno. Treba napomenuti da se u čakavskom govoru otoka Krka ne koristi prvo značenje, već samo preneseno. Nadalje, leksem *kajgana*, osim što ima značenje jela, preneseno može značiti i 'ono što nalikuje takvom jelu, nešto zamršeno'. Leksem arapskog podrijetla *akrap* doslovno znači škorpion, ali u balkanskim jezicima poprima preneseno značenje 'ružne osobe', koje ne postoji u arapskom jeziku, a kasnije je poslužilo i za tvorbu frazema (Šehović – Haverić 2017: 28-37). *Čičak*, primjerice, označava vrstu biljke, a može imati i preneseno značenje 'biti dosadan, biti ono čega se ne može riješiti'. Leksem *čitaba* je također doživio semantičko proširenje pa je tako od značenja 'tekst, poruka, cedulja' dobio značenje i 'naredbe u pismenom obliku', ali i negativno značenje u smislu 'održati bukvicu nekome'. Još jedan primjer vidimo i u leksemu *papuča* koji osim značenja 'lake obuće koja se nosi po kući', preneseno označava dasku na koju se staje kad se ulazi u vozilo ili dasku na kamionu za odvoz smeća, pa se za osobu radi na tom mjestu kaže da 'dela na papuču'. Od ostalih leksema koji su proširili značenje izdvajaju se *bar*, *fitilj*, *kusur*, *taman* i *žigerica*. Pejorativno značenje su poprimili i leksemi *buzdo*, *ćifut*, *ćorav* i *majmun*. Može se zaključiti da su »arapske, perzijske i turske posuđenice najprije u primarnoj adaptaciji preuzele značenje izvorne riječi, tj. modela, a kasnije, u sekundarnoj adaptaciji, uslijed njihove česte upotrebe, dolazi do daljnjeg proširenja značenja, i to u pravcu pogoršanja (derogacije) značenja« (Šehović – Haverić 2017: 46). Također, u tematskoj je analizi uočeno kako najveći broj turcizama označava pogrdne i pejorativne pojmove.

U određenom broju posuđenica dolazi do semantičke nepodudarnosti, odnosno razvoja novog značenja pri čemu ne postoji veza između početnog i novog značenja. Takvi primjeri su *kusur*, *taman*, *džumbus*, *džezva*, *fesić* i *pekmez*. Leksem arapskog podrijetla *džezvica* u arapskom označava 'žeravicu', dok kod nas ima značenje 'posude za kuhanje kave'. Nadalje, u perzijskom jeziku *pekmez* znači 'vino, pehar vina', a u balkanskim jezicima mijenja značenje te označava 'gustu smjesu nalik marmeladi' i 'pren. pejor. osjetljivu, plačljivu osobu'. Značenje riječi *fesić* se također semantički ne podudara sa značenjem u arapskom jeziku gdje F'as označava grad u Maroku, a u turskom, kao i u balkanskim jezicima poprima značenje 'muške kape bez oboda' (Šehović – Haverić 2017: 38-41).

4.2.3. Fonološka i morfosintaktička analiza

Turcizmi koji su ulazili u hrvatski jezik, a potom i u dijalekte, prolazili su veću ili manju prilagodbu na fonološkoj i morfosintaktičkoj razini kako bi se mogli uklopiti u hrvatski sustav. Za početak, fonemi iz turskog jezika koji se ne nalaze u slavenskim jezicima morali su biti supstituirani određenim ekvivalentima te proći proces transfonemizacije. S obzirom na to da su riječi u jezik ulazile preko zapadnorumelijskih dijalekata, uočavaju se i određene karakteristike tih idioma: a) velarizacija vokala /ü/ u vokal /u/ (npr. *mušterija*); b) pretvaranje palatalnog /k/ u /č/, /g/ u /ć/ i /g/ u /dž/ (npr. *čitab*⁸, *ćorav*, *ćelav*, *ćef*); c) palatalizacija vokala /ı/ u /i/ u kontaktu s konsonantima /č/, /š/, /y/ i /dž/ (npr. *ćifut*) itd. (Čaušević 1991: 388 i 2000: 157). Dakle, fonetsko-fonološke promjene su se dogodile ponajprije u eliminiranju umlauta i prelasku palatalnoga /k/ i /g/ u /ć/ i /dž/. U zapadnorumelijskim dijalektima ne postoji tursko meko g (ğ) te se taj glas u većini slučajeva čita kao ploziv /g/. Stoga je riječ *yoğurt* odmah prešla u *jogurt*, kao i npr. riječ *ciğer* u *ciger*, a kasnije u *džiger(ica)*. Isto tako ti dijalekti, kao ni slavenski jezici, ne bilježe fonem /ı/ pa je tako labijalizacijom došlo do *kalub*, *ćifut* itd. Iz svega proizlazi kako se u nekim slučajevima oblik turcizma razlikuje od oblika riječi u suvremenom turskom jeziku. U nekim slučajevima poput *jogurt* i *kalup* suvremeni oblik riječi nije izvoran već je taj oblik nastao u zapadnorumelijskim dijalektima nakon čega se zadržao na našim prostorima.

Nadalje, fonem /ş/ zamijenjen je fonemom /š/ (u riječi *müşteri* - *mušterija*), fonem /ç/ fonemom /č/ ili /ć/ (*papuç* - *papuča*, *çifit* - *ćifut*), fonem /y/ fonemom /j/ (*fayda* - *fajda*, *yelek* - *jelek*, *kaygana* - *kajgana*, *maymun* - *majmun*), fonem /t/ fonemom /c/ ili /d/ (*titiz* - *cicija*,

⁸ Iako se fonem /k/ najčešće usvaja kao fonem /ć/, u slučaju leksema *čitaba*, koji dolazi od riječi *kitap*, u čakavskom sustavu usvaja se fonemom /č/, a u ostalim narječjima fonemom /ć/ - *čitab*, *čitaba*.

tarumar – darmar), fonem /c/ fonemom /dž/ (*cezve – džezvica, cep - džep, ciğer - džigerica*). U potonjem primjeru u čakavskim govorima uočavamo supstituciju fonema /dž/ fonemom /ž/, što je tipična čakavska značajka (*džep – žep, džigerica – žigerica*). Ipak, nisu se svi primjeri u potpunosti fonetski prilagodili u čakavski sustav (*džezvica*). Leksemi su bili podvrgnuti i ostalim glasovnim promjenama, primjerice jednačenju po zvučnosti (*sabun – sapun*).

S obzirom na to da u turskom jeziku nema gramatičke kategorije roda, prilikom prilagodbe morali su poprimiti oznaku kategorije roda. Sukladno tome, poprimali su i dočetke kojima se određuju osnovni imenički oblici (Filipović 1986: 128 - 129). Posuđenice ženskog roda s pripadajućim dočetcima su *bata, bedevija, bena, cicija, čitaba, džezvica, kefa, mušterija, papuča, rakija, rošpija, tanbura, zera* i *žigerica*. Što se tiče imenica muškog roda, »posuđenice koje završavaju na konsonant dobro se uklapaju u morfološki sustav hrvatskog jezika i u kategoriju roda« (Filipović 1986: 130). Takvi su primjeri *akrap, alat, barut, batak, bedak, bilmez, čičak, ćumez, dilber, jelek, kaić, kalup, kusur, majmun, pekmez, rusvaj, sapun, top, ular, zanat* i *žep*.

Pridjevi su se prilagodili tako da se leksemu pridodao pridjevski sufiks *-an, -av, -an, -ast* (*ćor-av, ćel-av, hant-av; bed-ast, ben-ast; baždar-en, beričet-an*).

4.3. Turcizmi koji nisu usvojeni u govorima otoka Krka

Brojna je skupina turcizama koji su ušli u standardni jezik i u potpunosti se prilagodili, a koji, pak, na čakavskim prostorima otoka Krka, u kojima su čvrsto ukorijenjeni romanizmi, nisu zaživjeli. To su: badem (*mendula*), boja (*pitura*), bunar (*guštarna*), ćup (*pitar*), čarapa (*kalceta*), čekić (*bat*), dućan (*butiga*), dud (*murva*), dugme (*botun*), jastuk (*kušin*), kesten (*marun*), krevet (*postilja*), kutija (*škatula*), marama (*facol*), miraz (*dota*), nar (*mogranj*), oklagija (*takaljica*), oluk (*gurla*), pamuk (*bumbak*), patlidžan (*balancana*), sat (*ura*), šećer (*cukar*), tava (*pršura, cura*), tavan (*šufit*), temelj (*fundament*) i torba (*borša*).

5. Frazemi

Frazemi zauzimaju visoku učestalost u govorima otoka Krka. Turcizmi su česta sastavnica u frazemima kako u štokavskom, tako i u čakavskom narječju. Frazemi s turskom sastavnicom nisu zaobišli ni otok Krk pa sam tako izdvojila i analizirala neke od njih. U nastavku su prikazani frazemi s odgovarajućim značenjima.

AKRAP	<i>grd kako akrap</i> 'biti jako ružan'
BUBRIG	<i>živit kako bubrig u loju</i> 'lijepo, ugodno živjeti'
BUDALA	<i>delat budalu od sebe</i> 'glupirati se, praviti se glup'
ĆEF	<i>ni mu po ćefu</i> 'nije mu po volji' <i>kako mu se ćefne</i> 'kako mu dođe, kako mu je po volji'
ĆORAV	<i>i ćorava kokoš ubode zrno</i> 'slučajno naći, naići na nešto' <i>largat se ćoravoga posla</i> 'ne miješati se u nečiji posao, ne zabadati nos'
GUNGULA	<i>zakuhat gungulu</i> 'započeti svađu, napraviti pomutnju'
KAJGANA	<i>koštat kako sv. Petra kajgana</i> 'biti jako skupo'
KALUP	<i>na isti kalup</i> 'jednako'
TAMAN	<i>taman posla</i> 'nema šanse, nema govora' <i>aman taman</i> 'po mjeri'
TOP	<i>gluh ko top</i> 'biti jako gluh, ništa ne čuti' <i>spat ko top</i> 'čvrsto spavati' <i>kako iz topa</i> 'iznenadno, brzo, bez oklijevanja, bez razmišljanja' <i>u top ću te stavit</i> - kaže se iz blage ljutnje, u smislu <i>kad te dohvatim...</i>

TURČIN

fumat kako Turčin 'puno i strastveno pušiti'
pasat kako pored turskoga groblja 'proći pored nekoga praveći se da ga ne vidiš, bez pozdrava'

ŽEP

imit šuplji žep 'biti bez novaca'
ni iz žepa ni u žep 'ne imati od čega nikakve koristi, biti svejedno'
imit dumboki žep 'biti bogat'
imit puni žepi 'biti bogat'
klast u žep 'ukrasti'
klast ruke u žep 'ništa ne raditi'
gljedat u svoj žep 'ne zabadati nos u tuđe poslove, voditi brigu o sebi'

Većina navedenih frazema se često koristi u razgovornom čakavskom narječju. Najproduktivniji tvorbeni leksemi su *top* i *žep* te se ti frazemi najčešće koriste u svakodnevnom govoru. Turcizam *ćef* može biti zamijenjen sinonimom *volja* u frazemima *ni mu po ćefu* i *ni mu po volji*. Pridjevi *slip* i *ćorav* alterniraju se u frazemu *ćorava (slipa) kokoš ubode zrno* u značenju slučajno naći (Vranić – Zubčić 2013: 136). Sastavnice koje opisuju čovjekovu vanjštinu i osobine često su dio frazema, pa tako u ovom slučaju možemo izdvojiti lekseme *akrap*, *budala* i *ćorav*. Od navedenih, najviše se koristi *ćorav* u frazemu *mani se ćoravoga posla*. Zanimljivo je da se u nekim frazemima mogu uočiti i pojmovi iz kršćanstva (*koštat kako sv. Petra kajgana*). Frazemi oslikavaju sredinu iz koje izniču te se u njima često mogu primijetiti stereotipi o određenoj skupini ljudi, uglavnom negativne konotacije kao u frazemu *fumat kao Turčin*. Društveno nepoželjno ponašanje koje se očituje u prekomjernom pušenju pripisuje se Turcima (Šahović – Haverić 2017: 75), odnosno to je stereotipna predodžba o njihovom uživanju u duhanu. Vrlo je vjerojatno da ima još frazema s turskom sastavnicom koji nisu uvršteni u ovaj popis ili se sve manje čuju.

6. Analiza ankete

Krčki čakavski govori pripadaju sjevernočakavskom ili čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu. Svima su svojstvene sljedeće činjenice: zamjenica **ča** s fonološkim inačicama: **če**, **čo** i **ca**, tendencija jače vokalnosti, odraz starojezičnoga vokala /ě/, umekšani fonem /ć/, dočeto –m, promjene u suglasničkim skupinama (npr. /sp/ postaje /šp/) te glasovne promjene (Lukežić – Turk 1998: 22-30). Provedbom ankete htjelo se pokazati koriste li se turcizmi na otoku Krku, u kojim su govornim područjima zastupljeni te poznaju li ih sve dobne skupine. Dakle, anketa je provedena na području otoka Krka među govornicima čakavskih govora u četiri govorna područja: Kornić (*ča*), Vrbnik (*če*), Dobrinj (*čo*) i Baška (*ca*). Provedena je u obliku upitnika koji su ispitanicima distribuirani u razdoblju od prosinca 2019. do lipnja 2020.

U upitniku je navedeno nasumičnih dvadeset leksema iz prikupljene građe, a to su: *ćef*, *žigarica*, *gungula*, *bata*, *hantav*, *stari Baban*, *čitaba*, *badava*, *ćumez*, *nahero*, *fajda*, *fesić*, *kaić*, *karabatak*, *mukte*, *rošpija*, *zera*, *ćifut*, *bedevija* i *berićetan*. Pristupnici su dobili jasne upute te su trebali zaokružiti slovo A (poznato) ukoliko im je leksem poznat, slovo B (nepoznato) ukoliko nije poznat ili slovo C (poznato i koristim) ukoliko riječ poznaju i koriste u govoru. Također su na praznu crtu pored svake natuknice mogli nadopisati značenje. Ukupno je ispitano 140 sudionika, od čega 49 iz Kornića, 27 iz Vrbnika, 28 iz Dobrinja te 36 iz Baške. U nastavku slijedi analiza prikupljenih upitnika po govornim područjima te po dobnim skupinama (7-20, 21-40, 41-60 i 61+).

6.1. Kornić

U najmlađoj skupini poneki ispitanici koriste *badava*, *nahero*, *kaić* i *rošpija*, dok su im poznati *ćef*, *karabatak*, *žigarica*, *bata* i *zera*. U ovoj dobnoj skupini se turcizmi najmanje koriste čime se vidi jaki utjecaj standardnog jezika i ugroženost čakavskog govora među mladima. U skupini od 21-40 vidljivo je kako samo nekolicina koristi *žigarica* 'iznutrice', *badava* 'uzalud, besplatno', *karabatak* 'dio pilećeg mesa', *bata* 'voda na cesti', *nahero* 'na koso', *rošpija* 'zločesta žena', *kaić* 'barka', *mukte* 'besplatno', *ćef* 'gušt', *hantav* 'nemiran' i *gungula* 'metež'. Poznate riječi su im *čitaba* i *berićetan*.

U skupinama 41-60 i 61+, uz prethodno navedene riječi, ispitanici su navodili sljedeća značenja koja koriste: *žigarica* 'jetrica, iznutrice', *badava* 'uzalud, besplatno', *karabatak* 'dio

kokoši', *bata* 'voda na cesti, kaljuža', *nahero* 'na krivo', *rošpija* 'huda žena, vještica, neugodna žena', *kaić* 'mala drvena barka', *mukte* 'besplatno', *ćef* 'gušt, zadovoljstvo, hir', *hantav* 'nemiran', *gungula* 'metež, šušur', *ćumez* 'nered', *vajda*, *-ni vajde-*. Poznate su im bile riječi *čitaba* 'duži tekst', *berićetan* 'plodan, unosan'; kod čestitanja blagdana *-sretno i berićetno-*, *bedevija* 'dokona žena, netko tko radi neke besmislice', *ćifut* 'lihvar, jako škrt, ružan'. Rijetki su znali za izraz *stari Baban* te su ga opisali kao babarogu.

U svim se dobnim skupinama, dakle, najviše koriste riječi *badava*, *nahero*, *kaić*, *karabatak*, *rošpija* i *žigarica*.

6.2. Vrbnik

U skupini od 7-20 godina, jednom su pristupniku sve riječi bile nepoznate, dok su ostalima bile poznate *nahero*, *badava* i *kaić*. Po jedan je pristupnik označio poznatima *rošpija*, *žigarica*, *mukte* i *hantav*. U skupini od 21-40 godina, uz iznad navedene riječi, nekoliko je osoba znalo riječi *ćef*, *gungula*, *čitaba*, *karabatak*, *fajda*, *ćumez*, a jedan je pristupnik označio i *berićetan* i *bedevija*. Ispitanici iz skupine 41-60 te iz najstarije dobne skupine su imali najviše poznatih riječi koje koriste, što je bilo i očekivano. Troje ih je znalo za plašilo *stari Baban*, a niti jedan pristupnik nije znao za riječ *bata*.

Što se tiče značenja, ispitanici su većinom pisali točna značenja, sinonime i primjere (*ćef* 'volja, gušt, *po moju*, *po ćefu*, *sve je kako ti očeš'*; *žigerica* 'iznutrice, jetrica'; *gungula* 'kada je puno ljudi koji glasno govore kaže se da je *gola gungula*, gužva, metež'; *hantav* 'grintav, hunhurjiv (živo i zaigrano dijete), nestašan'; *karabatak* 'stegno, meso piletine'; *nahero* 'na stranu, na koso, na bok'; *berićetan* 'plodno, uspješno, sretno').

6.3. Dobrinj

U svim su skupinama pojedini ispitanici označili da poznaju i koriste sljedeće riječi: *badava*, *nahero*, *kaić*, *rošpija*, *zera*, *karabatak*, *muhte* i *žigerica*. Poznate su riječi bile *čitaba*, *Stari Baban*, *ćumez*, *berićetan*, *gungula*, *hantav*, *fajda*, *bata*, *ćef* i *fesić*. Što se tiče plašila *Stari Baban*, jedna je ispitanica navela kako se izraz više ne koristi, ali je unatoč tome mnogima izraz bio poznat u značenju 'izmišljeni strašni lik, maškara, osoba s kojom se plašilo zločestu djecu'. Nadalje, samo su dvije ispitanice navele kako znaju za izraz *ćifut* koji se koristi kao pogrdan naziv ili ime za nekoga tko nije dobar. Također su samo dva ispitanika iz skupine 61+ označili riječ *bata* poznatom, u značenju 'lokvice vode na cesti ili udubina gdje se nalazi voda za životinje, lokva'. Svima je bila nepoznata riječ *bedevija*.

Od dobivenih značenja i primjera izdvojila bih sljedeće: *hantav* 'neposlušan, luckast, svojeglav, smućen'; *čitaba* 'kada te netko kori i govori ti sve loše što si napravio, dugi tekst, bukvice, nekome održati predavanje'; *fesić* 'muška kapa, nazivana još i *francuska sa čufičen na vrhu*'; *ćumez* 'nered, neuredno, razbacano, straćara, zakramano, zabacano'; *kajić* 'mala barka, čamac'; *gungula* 'građa, gužva, metež'; *berićetan* 'sretan, rodan, plodonosan'; *zera* 'mrvica nečega (*daj mi zericu sira*)'; *rošpija* 'zločesta žena'.

6.4. Baška

I u ovom se govornom području pokazalo kako izraze poznaju ponajviše stariji stanovnici, a među mlađima je sve manje korištenih riječi. Najmlađim skupinama poznate su bile riječi *žigerica*, *ćef* 'gušt', *badava*, *nahero*, *ćumez*, *kaić*, *rošpija*, *zera* i *karabatak*. Ostali ispitanici su znali za: *žigerica* 'iznutrice', *ćef* 'gušt', *gungula* 'žamor kad je puno ljudi na okupu, gužva, šušur', *rošpija* 'oštokondža, zla žena, vještica, štriga, zločesta žena', *čitaba* 'prodika, poruka, pisani naputak', *muhte* 'besplatno, za badava', *zera* 'malo, mrvicu, malena mjerica', *fajda* 'nema koristi', *ćumez* 'prljavo, oronulo, staro, neuredno', *ćifut* 'uš', *dosadan si ko ćifut*, dosadnjaković, lihvar', *berićetan* 'koristan, rodan, plodonosan', *kaić* 'mala ribarska barka na vesla'.

Najviše su poznate i koriste se riječi: *badava*, *nahero*, *ćumez*, *kaić*, *rošpija* i *karabatak*. U potpunosti je bila nepoznata riječ *bata*, dok je za riječ *bedevija* samo jedan ispitanik iz najstarije dobne skupine naveo 'kobila'. Izraz *Stari Baban* pojedini su ispitanici navodili kao 'babaroga'.

Provedenim istraživanjem došlo se do sljedećih zaključaka vezano uz neke lekseme. Leksem *bata* u značenju 'lokva' aktivno se koristi samo u Korniću, dok su u Dobrinju pojedini ispitanici čuli za taj izraz. Leksem *berićetan* poznat je i koristi se ponajviše među starijim dobnim skupinama. Također se izraz *Stari Baban* kao plašilo za djecu više ne koristi te je zamijenjen popularnom babarogom ili Krampusom. U svakom se govornom području koriste leksemi *nahero*, *badava*, *kaić*, *mukte*, *žigarica*, *rošpija* i *ćef*. Leksem *bedevija* se skoro više uopće ne koristi, a poznaju ga samo neki stariji govornici. Iz rezultata ovog terenskog istraživanja može se zaključiti kako se čakavskim govorom u većoj mjeri koriste govornici starije životne dobi što potvrđuje veći broj poznatih riječi. Među mlađim generacijama rjeđe se može čuti čakavski dijalekt koji je sve češće zamijenjen standardnim hrvatskim jezikom čime se počinje gubiti bogatstvo jezika te kulturološka i jezična značajka otoka Krka.

7. Zaključak

Cilj ovog diplomskog rada bio je utvrditi postojanje i upotrebu turcizama na otoku Krku, koji nikada nije bio pod vlašću Osmanskog Carstva. Unatoč toj činjenici, u čakavskim govorima otoka Krka zadržao se određeni broj turcizama koji se koriste i danas. Dodir s turskom civilizacijom i jezikom u ovom je slučaju najviše traga ostavio u izražavanju pogrda i negativnih konotacija kroz turcizme poput *budala*, *buzdo*, *ćorav*, *rošpija* i slično, što je vidljivo na primjeru prikupljenog korpusa. Uz to, velika je većina riječi u čakavski došla posredstvom standardnog hrvatskog jezika u kojem su se određeni turcizmi udomaćili. Leksemi su u procesu prilagodbe doživjeli određene semantičke promjene, bilo da se radi o suženju ili proširenju semantičkog značenja. Pretrpjeli su i glasovne promjene te preuzeli neke značajke svojstvene čakavskim ikavsko-ekavskim dijalektima, kojima pripadaju i govori otoka Krka. Neki od turcizama s vremenom su postali sastavnica u frazemima pa se tako često mogu čuti frazemi s produktivnim tvorbenim leksemima *top* i *žep* (*gluh ko top*, *spat ko top*, *klast u žep*, *imit šuplji žep...*). Kako bi se utvrdio sociolingvistički status turcizama, provedena je anketa u četiri govorna područja na otoku: Kornić, Vrbnik, Dobrinj i Baška. Rezultati prikupljenih odgovora pokazali su kako su među mlađim dobnim skupinama turcizmi u fazi zaboravljanja i potiskivanja, što sam primijetila da je slučaj i s ostalim dijalektalnim riječima. Među starijom populacijom i danas se koristi većina turcizama, a u svakom je govornom području primijećena upotreba leksema *nahero*, *badava*, *kaić*, *mukte*, *žigarica*, *rošpija* i *ćef*, dok su neki poput *bata* svojstveni samo nekim otočnim govorima. Iz svega proizlazi kako čakavsko narječje ne obiluje samo romanizmima, nego i posuđenicama iz ostalih jezika koji nisu direktno utjecali na čakavski dijalekt tijekom stoljetnih okupacija. Ovu sam temu izabrala jer obično posuđenice u čakavskom narječju iz ostalih jezika ostaju izvan okvira interesa, s obzirom na to da veliku većinu čine romanizmi. Usprkos tome što se među mladima sve manje koriste određene riječi ili izrazi, jezik je i dalje živi organizam te je utvrđeno kako su i turcizmi već dugi niz godina u svakodnevnoj upotrebi među stanovništvom otoka Krka.

Prilog 1.

ANKETNI UPITNIK U SVRHU DIPLOMSKOG RADA

Svrha ovog istraživanja jest utvrditi sociolingvistički status i rasprostranjenost posuđenica iz turskog jezika na otoku Krku. Upitnik koji je pred Vama sastoji se od turcizama, a Vaš je zadatak zaokružiti jedan od ponuđenih odgovora: 'poznato' ukoliko Vam je riječ poznata, 'nepoznato' ukoliko Vam nije poznata i 'poznato i koristim' ukoliko riječ poznajete te je koristite u govoru. Ako znate značenje, nadopišite ga na praznu crtu. U anketi nema točnih ili krivih odgovora, važno je da iskreno odgovorite na sva pitanja. Anketa je u potpunosti anonimna te će se dobiveni rezultati koristiti isključivo u znanstvene i istraživačke svrhe. Zahvaljujem na suradnji!

Spol M Ž

Dob A) 7-20 B) 21-40 C) 41-60 D) 61+

Na kojem predjelu otoka stanujete? A) Kornić/Punat B) Vrbnik C) Baška D) Dobrinj

Poznajete li navedene riječi i znate li im značenje?

ĆEF A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

ŽIGARICA A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

GUNGULA A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

BATA A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

HANTAV A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

STARI BABAN (plašilo za djecu: *Ne hodi van aš će te Stari Baban!*)

A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

ČITABA A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

BADAVA A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

ĆUMEZ A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

NAHERO A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

FAJDA A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

FESIĆ A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

KAIĆ A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

KARABATAK A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

MUKTE A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

ROŠPIJA A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

ZERA A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

ĆIFUT A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

BEDEVIJA A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

BERIĆETAN A) poznato B) nepoznato C) poznato i koristim

ZNAČENJE _____

Prilog 2.

POPIS KRATICA I OZNAKA

<i>anat.</i> anatomija; anatomski	<i>pren.</i> preneseno (značenje)
<i>ar.</i> arapski	<i>pom.</i> pomorstvo
<i>bot.</i> botanika; botanički	<i>port.</i> portugalski
<i>čak.</i> čakavski	<i>pridj.</i> pridjev
<i>čest.</i> čestica	<i>pril.</i> prilog
<i>engl.</i> engleski	<i>razg.</i> razgovorno
<i>etnol.</i> etnologija; etnološki	<i>reg.</i> regionalno
<i>fr.</i> francuski	<i>sing.</i> jednina
<i>gl.</i> glagol	<i>sl.</i> slično
<i>itd.</i> i tako dalje	<i>stand.</i> standardni
<i>izv.</i> izvedeno od	<i>šp.</i> španjolski
<i>kem.</i> kemija, kemijski	<i>tal.</i> talijanski
<i>kulin.</i> kulinarstvo	<i>top.</i> toponim
<i>lat.</i> latinski	<i>tur.</i> turski
<i>m.</i> muški rod	<i>umanj.</i> umanjenica
<i>mlet.</i> mletački	<i>v.</i> vidi
<i>npr.</i> na primjer	<i>vulg.</i> vulgarizam; vulgarno
<i>pejor.</i> pejorativno	<i>ž.</i> ženski rod
<i>pers.</i> perzijski	* označava riječi čije je tursko podrijetlo upitno
<i>pl.</i> množina	
<i>prasl.</i> praslavenski	

Popis literature

Anić, Vladimir. 1991. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Anić, Vladimir. 2004. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Priredila: Ljiljana Jojić. Zagreb: Novi Liber.

Ban, Lidija – Darko Matovac. 2012. On Turkish Loanwords In Croatian Language. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, Temmuz-2012, 155-166.

Bertoša, Miroslav. 2014. "Bijes neprijatelja vene / Jonski imk vali krvlju se crvene..." Bitka kod Lepanta - činjenice, odjeci, imaginariji i mitovi - 443 godine poslije. *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli*, No. 12, 35-40.

Bolonić, Mihovil – Ivan Žic Rokov. 2002. *Otok Krk kroz vijekove*. Krk: Kršćanska sadašnjost i Biskupski ordinarijat.

Brozović, Dalibor. 2000. Odoše Turci, ostaše turcizmi. *Vijenac* 8, 173.

Brozović Rončević, Dunja. 1999. Nazivi za blatišta i njihovi toponimijski odrazi u hrvatskom jeziku. *Folia onomastica Croatica*, 8-1; 1-44.

Čaušević, Ekrem. 1996. *Gramatika suvremenog turskog jezika*. Zagreb: Sveučilišna naklada.

Čaušević, Ekrem. 2014. Turski jezik u Osmanskoj Bosni. U: Čaušević, Ekrem. 2014. *The Turkish Language in Ottoman Bosnia*. Istanbul: The Isis Press.

Čaušević, Ekrem. 1991. „Bosanski turski i njegova autentična obilježja“. Prilozi za orijentalnu filologiju, vol. 1, Sarajevo, 1991., 385.-394.

Čaušević, Ekrem. 2000. Tri katolička teksta na turskome jeziku iz Bosne i Hercegovine. U *TRAVA od srca: hrvatske Indije II*. 2000. Urednici Ekrem Čaušević et al. Zagreb: Sekcija za orijentalistiku Hrvatskoga filološkog društva i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 145.-190.

Filipović, Rudolf. 1986. *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: JAZU: Školska Knjiga.

Gluhak, Alemko. 2003. Kakva nam etimologija treba. *Filologija*, No. 40, 2003., 41-64.

Hadžijahić, Muhamed. 1990. *Od tradicije do identiteta – geneza nacionalnoga pitanja bosanskih Muslimana*. Zagreb: Islamska zajednica.

Holjevac, Robert. 2009. Senj u doba biskupstva Markantuna de Dominisa s posebnim osvrtom na uskočke prilike i ličko zaleđe kroz dijalog signora Giovanija i signora Antonija. U: Holjevac, Željko (ur.). 2009. *Identite Like: korijeni i razvitak*, Zagreb-Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - Područni centar Gospić; 269-286.

Hrabak, Bogumil. 1986. Turske provale i osvajanja na području današnje sjeverne Dalmacije do sredine XVI. stoljeća. Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Vol. 19, No. 1, 69-100.

Hraste, Mate. 1970. O prijelazu glasa -m u -n (-n < -m). *Filologija* 6, Zagreb; 69 – 75.

Ivančić Dusper, Đurđica. 2015. *Pripovesti i legendi zi Kirije*. Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić.

Ivančić Dusper, Đurđica – Martina Bašić. 2013. *Rječnik crikveničkoga govora*. Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić.

Jelenović, Anita. 2015. Govor Dobrinja. Diplomski rad, Odsjek za kroatistiku Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

Juraga, Edo. 2010. Turcizmi u murterskom govoru. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, Vol. XXXVIII No. 1-2, 2010., 333-342.

Kustić, Nikola. 2002. *Čakavski govor grada Paga s rječnikom*. Zagreb: Društvo Pažana i prijatelja grada Paga u Zagrebu.

Kužić, Krešimir. 2011. “Tog sretnog dana...” – Uz 440. obljetnicu Lepantske bitke. Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, No. 53, 101-134.

Lukežić, Iva – Marija Turk. 1998. *Govori otoka Krka*. Crikvenica: Libellus.

Lukežić, Iva – Sanja Zubčić. 2007. *Grobnički govor XX. stoljeća (gramatika i rječnik)*. Rijeka: Katedra čakavskog sabora Grobnišćine.

Ljubičić, Maslina. 2010. Talijanski turcizmi - posuđenice u hrvatskom. *Riječ*, god. 16., sv. 3.; 26-50.

Mahulja, Ivan. 2006. *Rječnik omišaljskoga govora*. Rijeka – Omišalj: Riječki nakladni zavod – Općina Omišalj.

Malnar Jurišić, Marija – Perina Vukša Nahod. 2015. O čovjeku ukratko - konceptualna analiza frazema čabarskih govora. *Jezikoslovni zapiski* 21-2015-1; 121-136.

Mayhew, Tea. 2008. *Krčka komuna u doba Lepantske bitke 1571. godine*. Krk – Rijeka: Zambelli.

Milevoj, Marijan. 2006. *Gonan po naše: Rječnik labinske čakavice*. Labin: Mathias Flacius.

Moguš, Milan. 2002. *Senjski rječnik*. Zagreb – Senj: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Matica hrvatska Senj.

Mohorovičić – Maričin, Franjo. 2001. *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*. Rijeka – Opatija – Matulji: Adamić; Katedra čakavskog sabora – Opatija.

ÖTS = *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. 2000. Vol. 1: A – E. İstanbul : Milli Eğitim Bakanlığı.

Pavičić, Stjepan. 1962. *Seoba i naselja u Lici*. Zbornik za narodni život i običaje, Zagreb, 5-330.

RBE = *Redhouse Büyük El Sözlüğü (İngilizce-Türkçe/Türkçe-İngilizce)*. 2017. İstanbul: Redhouse Yayınları.

Skok, Petar. 1971-74. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: JAZU, Knj. 1–4.

Šarić, Marko. 2008. Bunjevci u ranome novom vijeku: postanak i razvoj jedne predmoderne etnije. U: Čermelić, Milana – Marijeta Rajković – Tihana Rubić (ur.). 2008. *Živjeti na Krivom Putu*. Etnološko-povijesna monografija o primorskim Bunjencima, sv. I; 15-43. Zagreb: FF press.

Šehović, Amela – Đenita Haverić. 2017. *Leksika orijentalnog porijekla u frazemama bosanskog jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.

Šimundić, Mate. 1991. Prilog hrvatskomu vojnomu nazivlju i oružju. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, Vol. XIX No. 1, 1991; 59-72.

Škaljić, Abdulah. 1966. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.

Trinajstić Božić, Marija. 2016. Vrbenske užance 2016. leta. *Vrbnički vidici*, Broj 46, Godina XXV., Božić 2016

Valentić, Mirko. 1990. Turski ratovi i hrvatska dijaspora u XVI. stoljeću. Senj, zb. 17, 45-60.

Vranić, Silvana – Sanja Zubčić. 2013. Turcizmi u frazemima hrvatskih govora. *Filologija*, 60, Zagreb; 103-145.

Internetski izvori:

HJP = *Hrvatski jezični portal*. <http://hjp.znanje.hr/> [pregled: ožujak – lipanj 2020.]

NS = *Nişanyan Sözlük*. <https://www.nisanyansozluk.com/> [pregled: ožujak – lipanj 2020.]

turcizmi. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 22. 5. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62738>>.

Sažetak rada

Diplomski rad bavi se turcizmima koji su dio aktivnog čakavskog govora otoka Krka. Na temelju prikupljenog korpusa učinjena je leksikološka, etimološka, tematska, semantička, fonološka i morfosintaktička analiza. Provedeno je i terensko istraživanje podjelom upitnika prema dobnim skupinama u četiri govorna područja čakavskog dijalekta s ciljem utvrđivanja sociolingvističkog statusa posuđenica iz turskog jezika. Dan je i povijesni prikaz radi lakšeg razumijevanja ulaska i zadržavanja turcizama u čakavskim govorima koji nisu nikada bili pod direktnim utjecajem turskog jezika s obzirom na to da nisu bili dijelom Osmanskog Carstva. Iz svega proizlazi kako u čakavskim govorima otoka Krka ima osamdesetak turcizama koji se koriste ponajviše u jeziku starijih dobnih skupina, dok mlađe populacije poznaju ili aktivno koriste samo neke od njih. Određeni turcizmi iz korpusa česta su sastavnica frazema kojima čakavski govor obiluje.

KLJUČNE RIJEČI: turcizmi, posuđivanje u jeziku, otok Krk, frazemi

Summary

This thesis deals with Turkish loanwords that are part of the active Chakavian speech on the island of Krk. Lexicological, etymological, thematic, semantic, phonological, and morphosyntactic analysis was carried out on the collected corpus. Field research was carried out by giving out a questionnaire based on age groups into four different areas of the Chakavian dialect with the aim of determining the sociolinguistic status of Turkish loanwords. A historical overview is also given to make it easier to understand the entry and retention of Turkish loanwords in Chakavian dialects that were never directly influenced by the Turkish language since they were not part of the Ottoman Empire. From the research, it can be concluded that in the Chakavian dialects of the island of Krk there are about eighty Turkish loanwords, which are mostly used by older age groups, while younger populations either know or actively use only some of them. Certain loanwords from the corpus are a frequent component of idioms that Chakavian speech abounds in.

KEY WORDS: Turkish loanwords, loanwords, the island of Krk, idioms